

KULTÚRA

ROČNÍK X. – č. 9

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

2. MÁJA 2007

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Krížka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Slovný novotvar „pažena“ sa asi nenachádza nikde v literatúre. Chceme ho však použiť na označenie rozširujúceho sa typu ženy v súčasnosti, ktorá je považovaná za emancipovanú, slobodnú, pribojnú, samostatnú, nezávislú, úspešnú a spravdla i dobre zaistenú existenciu.

Uvažujúc povrchnejšie, možno povedať, že je to perspektívny typ ženy i do budúcnosti. Ale preto, že všetky pojmy sú do značnej miery relatívne, že každý úspech či pokrok nesie so sebou i „vedľajšie dôsledky“, s ktorými úspešní ľudia či ľudia žijúci na výslni nezvyknú rátať, môže sa stať a často sa stáva, že to vedľajšie sa časom stáva hlavným a úspech či pokrok sa mení v biedu, utrpenie či dokonca v ohrozenie existencie.

Pažena

JÁN SOJKA

Spomeniem len niekoľko úspechov, ktoré človek nedotiahol do dôsledkov, preto sa zmenili v ohrozenie ľudstva či človeka, lebo pokrok sa mravne nezvládol, ako si to nakoniec ukážeme na „úspešných, emancipovaných, pribojných... ženách“, ktoré rodí u nás súčasná doba hoci v USA či EÚ, je to už bolestná skutočnosť.

Parný stroj, za ním nasledujúci technický pokrok, znamenal vo výrobe revolúciu: zvýšenie zamestnanosti, rozvoj vzdelanosti, rast životnej úrovne... Ale: málo sme brali do úvahy spočiatku také skutočnosti ako znečisťovanie pôdy, vody, vzduchu a znehodnocovanie celého potravinového reťazca... naše postupné sebazničovanie...

Atómová energia nie je len obrovským energetickým prínosom, ale vytvára i možnosť zničenia ľudskej civilizácie...

Úspešný bohatý človek je často prínosom pre rast bohatstva ľudstva, rozvoj zamestnanosti, ale veľmi často osobné bohatstvo, relatívna nezávislosť a sloboda človeka sa často u bohatých zvyknú premieňať na tovar, môžu okrem iného spôsobovať pre prílišnú honbu za úspechom, vzájomné odcudzovanie v rodine, patologizáciu detí, stratu priateľov a viesť až k úplnej izolácii sa od všetkých, čím stráca človek zmysel života...

Úspešné, prevažne vzdelané ženy, emancipované, ktoré sa v súčasnosti snažia byť „in“, snažia sa vyrovnávať mužom v odbornosti, byť existenciu nezávislé, pre svoje prestížne hodnotové ciele sú nútené napr. odkladať vstup do manželstva, rodenie detí v optimálnej biologickej zrelosti (do 25 rokov), lebo by ich to zbrzdilo v ich existencijnej a odbornej kariére do obdobia hodne po tridsiatke... kedy už môže byť ťažko otehotnieť; kedy „nezávislý život“ stáva sa prekážkou pre vzájomné manželské prispôsobovanie, obetovanie sa pre potreby harmonického sociálneho dozrievania svojich detí; kedy neplánovaný príchod dieťaťa by osobne považovali za nešťastie, preto v nich postupne odumiera vzťah k vlastnému dieťaťu a ak ho neskôr náhodou majú, neraz sa viac venujú svojmu psíkovi ako vlastnému dieťaťu...

Okrem toho z dôvodov existencijnej úspešnosti sú zároveň neznášanlivé so staršími a detnými kolegyňami v zamestnaní. Podceňujú ich, znevažujú a vytvárajú im stresové situácie.

(Pokračovanie na 3. strane)



Snímka: Teodor Krížka

Kto pozoroval priamy prenos z otvorenia novej budovy Slovenského národného divadla, musel zažiť kultúrny šok. Nemám na mysli diváka, ktorý ani nevie, kde žije, kto boli jeho predkovia, prečo sa vôbec nachádza na území, ktoré skôr zo zvyku, bezmyšlienkovito nazýva Slovenskom, neprestávajúc sa čudovať, prečo sa medzičasom ono Slovensko po druhý raz stalo Slovenskou republikou. Takýto divák, predpokladám, bol naopak potešený a pred obrazovkou alebo priamo v hľadisku sa hrial ako pri ohníku. Mám na mysli Slováka, ktorý si pamätá, že ešte menej ako pred sto rokmi jeho predkov bijali v škole za každé slovenské slovo a vie, koľko obetí stála taká samozrejmosť ako kraviet' a písať slobodne rodnou rečou nielen doma, ale i vo verejnom styku.

Autor scenára tohto divadielka ignorancie slovenskosti v Slovenskom národnom divadle

Koho je Slovensko, koho je Slovenská republika?

TEODOR KRÍŽKA

má blízko k „modernej kultúre“. Ak za moderné chápeme kult všetkého cudzieho a podceňovanie vlastného, tento vzťah je ozaj na úrovni. Ak si však kresťanský univerzalizmus nevysvetľujeme falošne, ale s takým obsahom, aký skutočne má, potom tento scenár bol ukázkou ignorancie a pohrdania slovenskou hudobnou kultúrou. Darmo sa pani riaditeľka SND vyvíňuje, že večer celý začínať staroslovenským Otčenášom. Pani riaditeľka totiž zabúda dodať, že onen staroslovenský Otčenáš sa do scenára dostal dodatočne, tesne pred samým podujatím, na nátlak ľudí, ktorí s veľkou dávkou veľkorysosti ponúkli ministrom kultúry záchranné lano, inak by museli prísť pred budovu SND s transparentmi za jeho odvolanie.

Ďalej už nasledoval večer podľa pôvodného scenára. Áriu zo Smetanovej Hubičky zaspievala Gabriela Beňačková. Nič proti Smetanovi a jeho nádhernej opere, tobôž voči jej interpretácii pani Beňačkovej. No zhodou okolností nie tak dávno pred hostovaním v novostavbe SND Česká televízia odvysielala rozsiahly dokument o tejto opernej „dive“ slovenského pôvodu, ktorá v celom dokumente nepovedala jediné slovenské slovo, dokonca ani vtedy, keď smútila nad tým, že za svojou mamičkou musí cez slovensko-české hranice s pasom v ruke. Navyše tí, ktorí Hubičku zaradili do čela celého programu, ako argument použili, že Hubičkou sa otváralo i pôvodné, „staré“ Slovenské národné divadlo.

Argumentácia za všetky drobné.

V podobnom duchu nasledoval celý slávnostný večer. Moderátorské premostenia vzbudzovali skrytými narážkami na rozličné kontroverzné súvislosti taktiež rozpaky, či večer má byť oslavou kultúrnosti a či novostavba bude naplňovať túžby tých, ktorí ju na poslednú chvíľu zachránili pre potreby opery, činohry a baletu. V takomto kontexte dokonca i ária Svätopluka „o troch prútoch“ vyznela skôr ako neokrôchané zaklínanie temných síl proti slovenskej súdržnosti.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk



Pozornosť, ktorú venujú osobnosti Dr. Jozefa Tisu masovo-komunikačné prostriedky, ale aj početné biografické publikácie, sa z najväčšej časti, ak nie takmer výlučne sústreďuje na jeho politické funkcie s prihliadnutím aj na jeho knazský profil. Má to svoje opodstatnenie, lebo ide bezpochyby o najvypuklejšie črty jeho života a diela. V tomto príspevku rád by som však poukázal na menej známe skutočnosti, ktoré je treba poznať, ak si chceme urobiť čo najobjektívnejší obraz tejto z viacerých hľadísk výnimočnej osobnosti slovenských dejín. Ide tu o postoj, aký Jozef Tiso zaujímal voči v jeho súčasnosti najrozšírenejším ideologickým hnutiam, ktoré sa rozličnými spôsobmi usilovali získať na svoju stranu sympatie širokých mas občanov a takto ovplyvňovať politické, hospodárske, kultúrne i náboženské dianie v jednotlivých krajinách i v celom svete.

Už počas prvej svetovej vojny Jozef Tiso ako prispievateľ časopisu *Nitramegyei szemle* neváhal uverejniť tvrdú kritiku dvoch filmov, ktoré boli premietané pre žiakov za asistencie ich učiteľov pri príležitosti osláv korunovácie nového rakúskeho cisára a uhorského kráľa, dnes už blahoslaveného Karola IV. Tiso ako jeden z tam prítomných učiteľov poukazoval na to, že prvý film bola „pornografická fraška“ a druhý „hnusné farizejstvo, ktoré pod vonkajším svätuškárením predvádza v divokých orgiách zvrhlosť a nemravnosť“. Svoje dojmy z tých filmov vyjadroval tým, že tam akoby bol počul zubami škripajúcu nenávisť tendenčného zostavovateľa programu proti náboženskej podstate korunovácie, ako keby bol videl jeho ruku, zovretú v päst, ktorou rozduchával oheň nenávisťi proti vyšším kruhom, ale ktorá, vidiac nadšenie celej krajiny, sa stiahla do tmavého brloha slobodomurárov, aby sa príležitostne opäť vyrútila so zákeřnou nenávisťou a pokazila na lesku osláv toľko, koľko len vládze a v duši národa zamorila toľko, koľko len jej zlomyseľnosť dá. Takto Tiso varoval verejnosť pred kresťanstvom nepriateľskými ideológiami marxistického socializmu a slobodomurárskych tajných spoločností.

Po prevrate v roku 1919 v časopise *Nitra* optimisticky konštatoval: „Po dlhom túžení, po trápnom čakaní a veľkých bojoch, hľa tu ho máme: naše slobodné a samostatné Slovensko, ktorému ako novonarodencovi treba dať správne meno.“ Upozorňoval však: „Sú ľudia, ktorí ale neúnavne pracujú, aby novonarodenému Slovensku dali meno podľa svojej chuti, ale tak, že toto meno je všeobecnosti ľudu slovenského úplne cudzie.“² Varoval pred radikalizmom a hlavne pred beznáboženskými a protináboženskými zámermi, ktoré sa nanucovali budúcemu Slovensku. Zdôrazňoval, že slovenský ľud svojou prácou a svojimi peniazmi bude udržiavať tento nový štát. Ale ten slovenský ľud je kresťanský, preto inšie nechce, nežiada a nedovolí, len aby Slovensko bolo kresťanské. „Do srdca našich je vštepené, do duše našej je hlboko zakorenené, že sme sa kresťanmi Slováckmi zrodili a túmi chceme i zostať. Toto si nedáme vyrvať zo srdca a z duše svojej ani násilím, ale ani prefikanej panskej politiky, ktorá s peknými slovami by nám chcela vziať to, čo je nám najdrahšie.“³ Poukazuje aj na to, že tu sa sice už netreba obávať násilnenstva, ale treba sa viac chrániť skrytého boja, ktorý neútočí otvorene proti kresťanstvu, ale vypúšťa do sveta rozličné pekne znejúce zvodné heslá, aby sme sa za tie heslá oduševňovali, na ne prisahali a za ne bojovali. Ale sú to heslá nekresťanské. „Preto našim heslom, ktoré chceme vidieť na čele nášho slobodného štátu, je: kresťanské Slo-

MILAN S. ĎURICA

Postoj Jozefa Tisu voči nekresťanským ideológiám

vensko. Lebo len vtedy bude náš ľud spokojný a blažený, len vtedy otvorí pred sebou cestu vzdelania a napredovania, len vtedy bude panovať v tomto štáte pravda a rovnoprávnosť, len vtedy bude mať česť svoju váhu, keď budeme verní Slováci a spolu horliví kresťania!“⁴

Ako ďalšieho duchovného nepriateľa slovenského národa identifikoval Jozef Tiso najmä českými učiteľmi na Slovensku šírené voľnomyšlienkarstvo. V obsažnom článku dôkladne a presvedčivo predstavil, v čom pozostáva voľnomyšlienkarstvo, aby zakončil: „Voľnomyšlienkarstvo je teda mravná zvrhlosť, zaobalená huncút-ským fiškálnym rozumom, ktorý i to chce dokázať za pravdu, o čom sám nie je presvedčený. Kresťan, katolík, človek života bezúhonného voľnomyšlienkarstvu nepodľahne, ba všemožne prekáža, aby sa ono neprineslo i medzi nás, zárodok to rozkladu náboženského a spoločenského.“⁵ A pretože aj z vlast-

Pri prvých všeobecných voľbách v roku 1920 aj na Slovensku drvivo zvíťazila Československá sociálna demokracia (39,4 %). Tiso neváhal vyhlásiť sociálnu demokraciu, ktorej ideovým základom bol materializmus, za úhlavného nepriateľa národa a varoval tých, ktorí uvažovali o dať jom vyrovnání proti zmierneniu sa kresťanov so sociálnou demokraciou. „Vyrovnání sa kresťanstva so sociálnou demokraciou nie je možné, lebo základ sociálnej demokracie je materializmus, čiže hmotárstvo. Hmotárstvo je ale rovnou protivnou kresťanstva. Materializmus je svetový názor, ktorý učí, že len hmota je na svete a niet duše, niet Boha; že len hmota má hodnotu; nič nestojí česť, statočnosť a cnosť. Kresťanský názor ale učí, že mimo tela jestvuje i duša, je Boh. Mimo hmoty jestvuje aj iná hodnota, a to cnosť a statočnosť. (...) Zlepšenie hmotného polozenia ľudí si každý spravodlivý a rozumný človek žiada, ale nie na takom základe ako soci-

strany, ktorú sme zorganizovali a ktorú si národ slovenský preto urobil takou silnou, aby sa v národe uplatnila rovnováha práv a povinností všetkých.“⁶ Pri tom však neodsudzoval socializmus ako taký, ba zdôraznil, že v niektorých európskych štátoch je aj „pravý socializmus, ktorý vsukutku pracuje za blahobyt robotníckeho ľudu“. (...) K tomuto „bielemu socializmu pravdy a spravodlivosti“, ktorý hlásal veľký pápež Lev XIII. svojou encyklikou o robotníckej otázke na Slovensku, sa hlási Slovenská ľudová strana.⁹ Na zjazde Zväzu slovenských železničiarov 16. a 17. júla 1938 Jozef Tiso vyhlásil: „Socializmus neuznáva národ a rozkladá ho. Socializmus nevidí národ – on vidí len hmotu. Socialisti, keď slúžia národu, sebe dávajú. Medzi nami a socialistami je aj ten rozdiel, že my žijeme za národ, oni z národa žijú. My na národ obetujeme, oni chcú, aby národ pre nich obetoval. My stavíme

na Slovensku, že naši verní súdruhovia sa usilovali premiesť tento výraz do slovenskej frazeológie a začali rozprávať o prelátskych papučiach a onakých opatreniach, ktoré sú zjavné prejavy osobného fyzického teroru.“¹⁰ Potom apostrofoval priamo komunistických poslancov: „Pánovia, ktorí sa honosíte, tým, že bojujete smery, že myšlienky sa zrážajú, dobre, tam stojíme. Ale potom nehľadáte, že vy nie ste teroristi najhrubšieho zrna, že nie ste lačni na ľudskú krv, najušľachtilejšiu krv, lebo ľudia, ktorým sa vyhľadujete, to sú tí, ktorým musíte ďakovať, že ste v tomto slobodnom štáte, ktorý vám pripravili, aby ste mali príbytok nad hlavami, ktorí vám dávajú možnosť, aby ste dostávali každodennú stravu, chlieb, aby ste mohli pokojne žiť. Preto žiadny rozumný človek neočakával a v budúcnosti nemôže očakávať, aby sa takými to nevyberanými metodami zasahovalo do verejného života. Katolíci nebudú nikdy žiadnu revolúciu pripravovať, ale vyhlasujeme, že na revolútu a ohrozovania nájdeme si spôsob, že sa dokážeme brániť.“¹¹ Opätovne toto stanovisko zdôraznil v rozprave o štátnom rozpočte na rok 1937: „Ku komunizmu sme mali svoje odmietavé stanovisko i vtedy, keď sa komunizmus zaoberoval do rúcha dobroprajníka nášmu autonomistickému programu. (...) Komunizmu hlásal pre každý národ sebaurčujúce právo a pre nás Slovákov toto sebaurčujúce právo zdôvodňoval až po odtrhnutí sa od republiky. Nemohli sme ani vtedy nezatracať jeho materialistický a teroristický systém. Nakoľko však komunizmus zhodil zo seba túto svoju náličnicu voči Slovákom a stal si do radov dnešného centralistického tábora proti autonómii Slovenska, zostáva pre nás i z národného hľadiska povinnosť postaviť sa proti komunizmu i ako Slovákom. A preto slávnostne a čo najrozhodnejšie vyhlasujeme, že slovenský národ nikdy nepripustí, aby sa jeho krajina stala výpadným mostom ázijského barbarizmu proti kresťanstvu a západnej civilizácii, a urobí všetko, aby potrebnými mravno-náboženskými a sociálno-politickými prostriedkami imunizovala ducha slovenského národa proti infekcii medzinárodného satanizmu. Kultúrny svet nech vie o tom, že na Slovensku žije národ slovenský, vedomý svojej povinnosti postaviť sa proti jedu medzinárodných travičov, ktorým nehodí za korisť svoj národný svojráz a svoju kresťanskú civilizáciu. My vieme pochopiť, že sa preceňuje diplomatický a strategický význam Ruska pre našu republiku. Ale nevieme schvaľovať nadväzovanie kultúrnych stykov s ním a nevieme indolentne sa dívať na umožňovanie Kominterny v našom verejnom živote. Že sa to robí, je očividné. (...) Teda nie strategický a diplomatický význam je tu, ale niečo iné: ide tu o diktát internacionálnej Kominterny, ktorá chce takýmto spôsobom zaviesť do národa mravný rozklad a tak si zabezpečiť novú baštu v strednej Európe. Slovenský národ sa nespolieha na internacionálnu Moskvu, lebo v tej sa utopí a zmizne jeho národný svojráz. Slovenský národ nebude nikdy napomáhať mocenskému postaveniu komunizmu, lebo je to surová negácia náboženstva, popieranie vyššej kultúry, ničenie ľudskej prírody a podryvanie základov ľudskej spoločnosti.“¹²

(Pokračovanie na 10. strane)



nej skúsenosti vedel, akým dôležitým faktorom vo výchove je škola, v ďalšej rozsiahlej štúdii, ktorú uverejnil na pokračovanie v časopise „Slovenský učiteľ“, podobne rozobral pojem laickej morálky. Vyšiel z konštatovania, že na osvedčené a jedine bezpečné hradby, základy mravnosti, na mravno-náboženskú výchovu silne dorážajú vlny nových filozofických sústav pod menom prirodzenej mravouky, čiže laickej morálky. Dôkladne vysvetlil, čo tento pojem obsahuje, ako ju odvádzajú od Kantovej autonómnej morálky, z ktorej potom odvodil etický utilitarizmus, hedonizmus či eudaimonizmus, ktorých korene sa nachádzajú už v pohanskej predkresťanskej epoche. Na tých nadväzujú aj moderní racionalisti a subjektivisty. Kriticky analyzoval obsahy týchto rozličných foriem laickej morálky, aby zakončil: „Komu preto záleží na tom, aby ľudstvo nebolo pokusným králikom nových sústav, ale aby ono pokračovalo v mravnej kultúre, ten ani na okamih nebude váhať, aké stanovisko má zaujať oproti laickej morálke. A je to v prvom rade učiteľstvo, ktoré má svoje odmietavé stanovisko i verejne a slávnostne vypovedať, hoci sa mu laická morálka tak veľmi ponúka a podkladá, že vlastne každého učiteľa činí neodvislým učiteľom svojej vlastnej morálky.“⁶

álna demokracia, lebo týmto spôsobom sa polozenie človeka len zhorší. Toto nám dokazujú trpké ovocie, ktoré tento boj materialistický v živote donáša, a pre ktoré život i za zlepšených hmotných pomeroch nie je ľahší a blaženejší, ako nám to prítomnosť dokazuje. (...) Čo teda materializmus prudkosťou jednostranného boja na jednej strane ziska, to na druhej strane ničením mravných síl a vyvolávaním náruživosti ničí i podkopáva. A preto k opravdivému polepšeniu spoločenského života nie materializmus, ale len kresťanský svetový názor môže nás priviesť. Tento pestuje v ľudskej duši uznanlivosť, znášanlivosť a lásku k bližnému, ktorá jediná je v stave vyrovnání spoločenských pomeroch. (...) V kresťanstve je spása, v kresťanstve je naša nádej a lepšia budúcnosť!“⁷

Neskôr už celkom otvorene varoval proti marxistickým hlásateľom triedneho boja, ktorý je heslom socialistickým, ktorým tá strana operuje a usiluje sa rozbiť iné strany tým, že v nich vyvoláva rozkol a povzbudzuje k nesvornosti. „Nespravodlivé a sebecké vynášanje jednej triedy nad druhú nie je programom ľudovej strany. A kto by si myslel, že ľudová strana je tu preto, aby dávala výhody jednej triede na úkor iných, veľmi by sa mýlil o opravdivom povolaní ľudovej

pre národ, oni stavajú pre seba „psie budy“. My s našimi odborovými organizáciami nechceme ísť za hranice, my chceme a pomáhame s nimi len národu!“¹⁰

Celkom zásadne odsudzoval vždy komunizmus. Keď v apríli 1935 minister zahraničných vecí Dr. Edvard Beneš predložil parlamentu v Prahe zmluvu o vzájomnej pomoci so Zväzom sovietskych socialistických republik, poslanec Jozef Tiso vo svojej rozprave v parlamente varoval: „My máme spojenca, o ktorom by sme nemohli bezpečne povedať, že myslí len na obranu, a to je spojenec sovietske Rusko. Komunizmus sa nevzdal plánu svetovej revolúcie a robiť rozvrat. Treba sa pozrieť dneska na Španielsko a budeme vidieť, že tento rozvrat sa tam úmyselne a systematicky robí, keď si sovietske Rusko a komunizmus trúfa takého svojho exponenta, ako je maďarský krvavý kat Béla Kun, vyslať do Španielska, aby tam držal vlnu komunizmu ďalej. Myslím, si, že nikto nepotrebuje väčšie dôkazy na to, že táto svetová revolúcia je v pláne nášho spojenca a ako sa usiluje túto revolútu a svetovú revolúciu roznieť. Pripomíname výraz toho poslanca komunistu Diaza v Španielsku, ktorý hovoril o tých topankách na nohách katolíckeho vodcu Gil Roblesa a po oživení tohto výroku

miestnosti, kde sa lúčil so svojou najbližšou rodinou. Potom nás dvoch odvieďli do väzenskej cely a nechali osamote. Pán prezident navrhol, aby sme sa spolu pomodlili modlitby, ktoré sa zvykol modliť každodenne a síce celý sv. ruženec a potom štvoro litánií, k Božskému Srdcu, Menu Ježiš, sv. Jozefovi a Loretánske... Čo ma najviac u neho udivovalo to nebol ani tak jeho pokoj, vyrovnanosť, odvaha a zmierenie sa s Božou vôľou, ale to bola jeho úžasná pokora. Po modlitbách prehovoril: „Teraz by sme mohli pristúpiť k sv. spovedi. Ešte sa trochu prichystám, chcel by som si vykonať generálnu sv. spoveď...“ Ja som ho nechal jeho príprave a vzal som si štólu, tiež sa chystajúc a modliac sa Duchu svätému, aby ma osvietil. Pán prezident si kľakol a prichystal sa. Ja som odišiel najskôr k dverám, povedal som dozorcovi, aby nás teraz nevyrušovali, že bude spoveď. Potom som dvere privrel, ale zavrieť sa nedali, lebo zámka bola otočená. Sv. spoveď trvala asi hodinu. Po spovedi som mu pomohol vstať...“

Po spovedi strávil Dr. Tiso krátky čas s pátrom Hilárom v priateľskom rozhovore, počas ktorého mu prezident povedal: „O udelenie milosti som žiadal, lebo som bol vyzvaný zvonka a nechcel som, aby sa povedalo, že azda svojou tvrdohlavosťou som zmaril dobré úmysly tých, ktorí ma chceli zachrániť. A dnes som vďačný Pánu Bohu, že mi doprial čas na pokánie – dva roky – a že mi dal vedieť poslednú hodinu. Považujem si to za jednu z najväčších milostí, že mi doprial, aby som sa dobre pripravil na poslednú hodinu.“ Po týchto slovách sa zahĺbil do svojich myšlienok a tak sme zotrvali v krátkom rozjímaní. Potom sme sa ešte pomodlili litánie Loretánske a litánie k sv. Jozefovi, jeho patrónovi, patrónovi to šťastnej hodine smrti. Boli asi dve hodiny zrána, posledné to ráno v jeho živote.“

Páter Hilár využil túto chvíľu kľudu, ktorá po modlitbách nasledovala a požiadal prezidenta Tisu, aby nadiktoval svoj odkaz národu. Dr. Tiso to aj urobil a tento jeho „Posledný odkaz“ je verejnosti dobre známy. Páter Párik ho stenograficky zachytil, ukryl vo svojej kapucni a tak ho vyniesol von. Odkaz končí slovami: „Ako si prosím od vás, aby ste si v modlitbách svojich spomenuli na mňa, tak sľubujem, že i ja budem za vás prosieť vševládneho Boha, aby národu slovenskému a jeho životnej borbe za Boha a národ žehnal, aby národ slovenský bol vždy verným a oddaným synom Cirkvi Kristovej.“

V tejto súvislosti páter Párik zaznamenal aj jeden pozoruhodný detail: „Pán prezident ma požiadal, aby som mu to, čo som napísal ešte raz prečítal, lebo pri diktovaní som neopakoval, čo mi hovoril. Keď som mu prečítal to, čo som bol napísal na jeho diktát, pri posledných slovách sa pozastavil a povedal. „Bude lepšie, páter, keď miesto *Cirkvi katolíckej* napíšeme *Cirkvi Kristovej*, aby sa evanjelici necítili vylúčení zo zväzku slovenského národa.“ Ja som teda

škrtol posledné slovo a pripísal som to, čo si žiadal.“

O 3. hod. ráno sa prezident Tiso a pátróm Hilárom ešte pomodlili krížovú cestu a ráno o 3.30 hod. začal slúžiť svoju poslednú sv. omšu. „Pri sv. omši bol mimoriadne kľudný a slúžil s nevšednou sústredenosťou a zbožnosťou. Sv. omša bola tichá, mimo mňa boli prítomní naši dvaja dozorcovia a ten starší, čo nám pripravil oltár... Po omši sa zoblíkol z omšových rúch v sakristii a znovu vošiel do kaplnky, kde sa modlil poďakovanie... O štvrt' na šesť konečne prišiel ten starší dozorca a dal mi rukou pokyn, že je čas zostúpiť. Pristúpil som tíško k pánu prezidentovi a povedal som mu, že je čas. On sa poďakoval, vstal a rozhodným krokom sa pobral smerom k sakristii. Keď mi dozorca pokynul, aby sme

ktorí boli vo vojenskej rovnošate. Dvaja z nich – v civilnom obleku – pozdravili nás, keď sme pomimo nich prechádzali. Boli to pravdepodobne jeho obhajcovia. Pán prezident i ja sme odpovedali na pozdrav pokývnutím hlavy.

Jeden dozorca nás odprevadil až k šibenici, kde v oddelenej skupine stáli traja kati: za šibenicom, po pravej i ľavej strane... Pán prezident sa postavil kľudne pred schody šibenice a obrátil sa ku skupine sudcov, ktorých pravdepodobne poznal od súdu. Ja som sa postavil vedľa neho tak, aby som mohol pozorovať šibenicu a zistiť, ako mu budem môcť dať za včasu posledné pomazanie...“

Akt obesenia a sedem minút zomierania na šibenici páter Hilár v svojej správe nespracoval. Povedal, že sa to vraj „slovami opísať nedá“.

šek Nedavaška, za OVN I., plk. František Janda a plk. Rudolf Viktorin, za Poverenie vnútra VII. odbor, Dr. Arnošt Žabkay a Dr. Martin Grečo, obhajcovia.

Štátny zástupca konštatoval, že sa k výkonu trestu smrti všetky predvolané osoby dostavili.

O 5.15 hod bol predvedený odsúdený Dr. Jozef Tiso, ktorému vyslaný sudca prečítal rozsudok Národného súdu, ako aj pripis Národného súdu zo dňa 17. apríla 1947, podľa ktorého intimátu Poverenia spravodlivosti zo dňa 17. apríla 1947 bolo oznámené, že p. prezident Československej republiky odsúdenému milost' neudelil.

Na to vyslaný sudca odovzdal odsúdeného katovi o 5.22 hod. s cieľom prevedenia výkonu trestu smrti.

Na to kat o 5.23 hod. hlásil štát-

de cítim sa byť mučeníkom obrany kresťanstva proti bolševizmu.“ Umučili ho nepriatelia Boha a kresťanstva a ich zloba a nenávisť siahala až za hrob. Úhlavný nepriateľ Dr. J. Tisu, prezident Dr. E. Beneš, akoby nedôveroval slovenským katom, vyslal svojho špeciálneho emisára, majora Štb Bedřicha Pokorného, aby svojou prítomnosťou na poprave zariadil, že vražda bude dôsledne prevedená a odsúdenec mŕtvy. A tak na naliehanie majora Pokorného, po lekárskom konštatovaní o smrti o 5.30 hod., mŕtvoľa Dr. Tisu musela ostať visieť na šibenici ešte ďalších 30 minút.

Dr. Tiso si pred smrťou žela, aby ho pochovali na cintoríne v Bánovciach nad Bebravou, kde pôsobil najprv ako kaplán (1912 – 1914) a potom ako dekan-farár (1924 – 1945).

Nevyhoveli mu. Nevyhoveli ani žiadosti jeho brata prof. Jána Tisu, ktorý žiadal, aby mohol jeho telo uložiť do rodinnej hrobky vo Veľkej Bytči. Úradné miesta rozhodli, že mŕtvoľa Dr. J. Tisu sa pochová v prísnej tajnosti na Martinskom cintoríne v Bratislave dňa 19. apríla 1947 o 1. hod. ráno. Aj o pohrebe sa zachovala úradný záznam, ktorým chcem zakončiť tento svoj príhovor:

Zápisnica spísaná na verejnom cintoríne v Bratislave dňa 19. apríla 1947 o 1.00 hod. vo veci pochovania mŕtvoľy Dr. Jozefa Tisu.

Pohreb bol vykonaný vo vyššie označenom čase na verejnom cintoríne v Bratislave v prítomnosti rímskokatolíckeho farára, pátra saleziánov, Jozefa Staša, ktorý vykonal pohreb podľa obradu Rímskokatolíckej cirkvi s príslušnými ceremoniami.

Totožnosť mŕtvoľy Dr. Jozefa Tisu pred uložením do hrobu bola osobne na vlastné oči zistená úradne pánom Jánom Novomeským, prokurátorom Štátneho zastupiteľstva v Bratislave a pánom Jánom Hrivňákom, správcom väznice Krajského súdu Bratislave, ktorí túto skutočnosť dosvedčujú.

Na to truhla bola zavretá a v prítomnosti vyššie uvedených úradných osôb zahrabaná, čo svojimi podpismi potvrdzujú.

Dr. Jozef Tiso odišiel do večnosti pred 60 rokmi. V očiach roduverných Slovákov ostáva byť mučeníkom, ktorý položil svoj život za svoj národ. Ostáva svetlou postavou našich dejín aj napriek neprestajnej kampane očerňovania a potupovania jeho pamiatky. V tomto je jeho osud podobný mnohým veľikášom kresťanských dejín. A je isté, že kým budú v ľudských srdciach žiť city pre spravodlivosť a pravdu, jeho meno sa bude vyslovovať s úctou a vďačnosťou medzi synmi a dcérami sveta a bude dráždiť do nepričetnosti synov a dcéry sveta. Česť jeho pamiatke!

Prednáška na seminári o Prezidentovi Slovenskej republiky J. Tisovi v Evanjelizačnom dome Quo vadis v Bratislave 18. apríla 2007



vyšli hlavnými dverami, upozornil som ho a tak sme sa spoločne pobrali na poslednú cestu... Bol zabraný do svojich myšlienok a v pravej ruke držal ruženec. V tichu sme zostúpili na prízemie, kde rôznymi dverami, ktoré dozorcovia pred nami otvárali a zatvárali, sme sa dostali až na nádvorie, kde mala byť poprava. Nádvorie, kde sa poprava vykonáva, je úzky obdĺžnikový priestor, asi 40 metrov dlhý a 7 – 8 metrov široký, ohraničený zo všetkých strán múrom... Po oboch stranách stáli svdkovia popravy. Bolo ich asi dvadsať. Keď sme sa blížili k šibenici, prechádzali sme popri týchto pánoch, z ktorých nie-

Jestvuje však úradná zápisnica, kde sa táto tragická udalosť podáva takto:

Zápisnica spísaná 18. apríla 1947 vyslaným sudcom Národného súdu v Bratislave o výkone trestu smrti povrazom na odsúdenom Dr. Jozefom Tisom (sic!).

Prítomní: Ludovít Benada, vyslaný sudca, Štefan Vlasák, s.k. revident, zapisovateľ, Ján Puchala, za štátne zastupiteľstvo, Dr. Anton Vasek, za Miestny nár. výbor, MUDr. Imrich Molec a MUDr. Vojtech Orovan, policajní lekári, páter Hilár (Štefan Párik), duchovný, Ján Hrivňák, správca väznice, Franti-

nemu zástupcovi, že výkon previedol. Na to na výzvu štátneho zástupcu prítomní úradní lekári po prezretí odsúdeného o 5.30 hod. konštatovali smrť.

Na to štátny zástupca nariadil, aby mŕtvoľa odsúdeného Dr. Jozefa Tisu bola strážená do doby, keď bude učinené ďalšie opatrenie.

Zápisnica po prečítaní schválená a podpísaná.

Takouto potupnou smrťou sa skončila životná púť kňaza a prezidenta Dr. Jozefa Tisu, ktorý dve hodiny pred svojou popravou sa neváhal vyhlásiť „za mučeníka v prvom rade Božieho zákona. V druhom ra-

Ani tie oči

*Deväť slnc v oknách odnaproti
a ešte triezvy horizont.
Tykadlá ešte chorých sond
a bázní obnažené hroty.*

*Tol'kokrát ešte svitnú svetlá
a vylúskne sa pozadie!
Do nových snov sa rozpradie
kométa, čo mi obzor pretla.*

*Lahostaj ako chodník vrchom
sa dnes už, hádam, nenosí.
Nie, nezostanú bez rosy
ani tie oči v pôste suchom.*



TEOFIL KLAS

Na papier z eukalyptového dreva

Extempore Veľkého týždňa

*Na papier
z eukalyptového dreva
napíšem
semenami araukárie
modlitbu
báseň krásnych podobenstiev.*

*Tu piesni
sa už dobre rozvidnieva
a do zeme
sa raz-dva brázda zaryje,
z nej vzklíči
zrno ako nový predspev.*

*V pamäti
zájdem do brazílskych lesov,
nájdem tam
celý príbeh Campos do Jordão
i pohľad
z druhej strany ekvátora.*

*Rád by som
do slnka dnes raždie niesol,
roztvoril
hladným slovám náruč dokorán
a splatil
spříšky, čo sa zniesli zhora.*

Do nesmierna

*Ustanovenie
ako ústava.
Telo a krv.
A vesmír v gala.
Dážď' bohapustých predstáv
ustáva.
Gestá
sa do nesmierna halia.*

*Osnovný grál.
A osem rozradí.
Z granitu prvé,
ôsmo z lávy.
Zo zrna
vzišli rosné obrady.
Zem
Obrozený život slávi.
(Zelený štvrtok)*

Kráter na výpros

*Rozďavený kráter
prostred sveta.
Vývrh lávy dravých storočí.
Zatmelo sa.
Deň sa potočil.
Šokovaný
v mrákotách sa zmieta.*

*Tvorstvo čaká
výver krstnej vody.
Z boka
prebitého kopijou.*

*Aby už viac nebol ópium
pluhavý chrst,
čo sa v peklách rodí.*

*Zostúp z križa.
Ale do predpekli.
Tvorstvo
úpie pod kuratelou
pluhavca, čo nemá priateľov.
Ladová, no ohnivá
je hekla.*

*Duše
ako na háčiku očká.
Len ich striasa
na pokraji hrôz.
Vín je stále
kráter na výpros.
Ale sen sa zmŕtvychvstania dočká.
(Veľký piatok)*

Až keď sa znova nájdem

*Ráno je mĺkve, modlivé.
Najmä keď všetko stúplo v hnutí
a zastalo aj v odlive.
Ticho sa lavínovo rúti.*

*Za vinou vina v tandeme.
Hmla mrákot v krči na predpraží.
Až keď sa znova nájdeme,
zem naša suchá slza zvlaží.*

*Kameň je stále na srdci.
Ťaží ten chladný balvan hriechu.
Ale nám bez slz plačúcim
chce byť to ráno na potechu.
(Biela sobota)*

Keď všetko z mŕtvych vstáva

*Ráno je krásne, nádherné.
Najmä keď všetko z mŕtvych vstáva,
klik ujarmený v kaverne
a Božej zeme slasť a sláva.*

*Za kvetom kvet a mladnutie
v ružovej zore na obzore.
Súmraky sú už zvládnuté
a duša vzornú brázdou orie.*

*Odľahlo. Zmier je spontánny.
To vesmír Aleluja spieva.
Učí nás krásam od Panny.
A rozochvieva priester v cievac.
(Veľkonočná nedeľa)*

Abrahám

*Dnes prichodím si
ako Abrahám,
čo odriekli mu platbu na obetu,
žiadajúc iba jeho vieru.*

*Neušiel by som nástrahám
neupísaný svojmu letu,
nebyť tu tohto bezpomery.*

*Ekonomia Božia
svojská je,
márne sa budem tváriť premúdrene,
bez Resurrexit neodplatím.*

*Baránok viny odkľaje:
až tak len príde rozránenie
a všetko, čo sa tuší za tým.*



V. Hložník: Vitráže.
Drevený kostolík,
Starý Smokovec,
1969 - 1970

Po viacerých rokoch strávených v slobodnom povolani som sa stal učiteľom na Cirkevnom konzervatóriu v Bratislave a, prirodzene, vystavil som sa rôznym otázkam žiakov: Ako napísať dobrú skladbu? V čom to väzi? Aké kombinácie nôt a akordov používať? A tak sa mi stalo nutnosťou veci presne pomenovať, hoci skúsený umelec má mnohé veci ujasnené v rámci svojej tvorby, ale je to len akési vedomie istej kvality a umelec túto kvalitu nemusí presne verbálne formulovať, jednoducho ju používa, používa svoje skúsenosti. Žiakom však treba presne vysvetliť, o čo ide.

Mnohí dobrí umelci zažívajú šok, keď začnú učiť. Vedia, čo je umenie. Poznajú tvorbu. Sú vynikajúci, ale zrazu to nevedia pre žiakov pomenovať.

Je známe, že umelec nezaoberajúci sa pedagogikou sa po skončení štúdií zameriava už len na tie smery a otázky, ktoré potrebuje pre svoj osobný rast a smer. Školské vedomosti sa spolu s rastiacimi skúsenosťami menia na umelecké remeslo, pričom človek si už nevšima detaily, ale pociťuje remeslo a umeleckú tvorbu ako súhrn svojich schopností, nad ktorých konkrétnymi časťami už neuvážuje ako nad jednotlivými nástrojmi, ale prijíma ich ako celok. Ale vyučovanie je zaujímavá výzva. Viem si utriediť svoje postoje tak, aby som ich vedel do detailu pomenovať? Je to veľmi zaujímavé a inšpiratívne. Veď aj Seneca povedal, že: Učením sa učíme.

Tu by som sa rád prvýkrát zastavil v maličkých úvahách nad výrazom - remeslo, remeselný.

V druhej polovici dvadsiateho storočia som sa stretol pri hodnotení - kritike jednotlivých hudobných diel - často s výrazom: Dielo bolo napísané príliš remeselné - v zmysle hanlivom, tzn. akoby strojovo, mechanicky, bez dostatočného umeleckého vkladu. Musím povedať, že remeslo pre mňa vždy znamenalo špičkové ovládnutie určitej činnosti.

Remeselník - či už hrnčiar, alebo drotár - bol vždy svojim pracovným umením viac ako fabrický robotník, ktorý len mechanicky opakoval isté predpísané úkony. Takisto aj scénické výtvarníctvo a scénická hudba patria k druhu vysoko náročných umeleckých remesiel. Samozrejme, kto takéto umenie robí napochytre, bez poctivej práce, je zlý remeselník, je to škodca - vagabund - na okraji umenia a škodí jednotlivému dieľu ako i celému „cechu“ poctivých hudobníkov. Je to obchodník s citom. To je to najhoršie na smetisku spoločnosti.

Vráťme sa však k pokusu o presné formulovanie tvorby. Tieto snahy nazývam na hodinách kompozície filozofiou tvorby. Postupne si dovoľím vysvetliť prečo.

Dlho som uvažoval nad tým, ako by sa dalo - jedným slovom - vyjadriť, čo zo sveta okolo nás hudba vlastne vyjadruje. Výtvorné umenie zachytáva a stvára najmä kresbu - línie a farby. A čo hudba? Melódia a akordy - to sú príliš abstraktné pojmy. Po dlhom uvažovaní som došiel k názoru, že hudba zachytáva najmä napätie.

Nechcel by som vklázať do odbornej terminológie, aby som nezahmlil podstatu toho, čo chcem povedať, a tak sa pokúšim použiť na vysvetlenie ako príklad film - hraný film s hlavnými a vedľajšími postavami, ich príbuznými a známymi.

Predstavme si, že hlavné postavy tvoria tri hlavné akordy. Každý, kto trocha hrá na gitare, vie, že najjednoduchšie piesne majú len tri hlavné akordy (v C-dur: C, F a G - odborne: Tónika, Subdominanta a Dominanta).

Čiže toto sú hlavné postavy, medzi ktorými cítime, ako v každej rodine, isté napätie: Tónika (C) - je hlavnou postavou, ale nie najdramatickejšou - nazvime ju Táňa. Subdominanta (F) - stojí pod Dominantou a je už trocha vzdialená od Tóniky - bratanec Ján. Najdramatickejšou postavou - postavou s najväčším napätím voči Tónike je Dominanta (G) - dominuje - energická sestra Gabriela.

Stykom týchto postáv vznikajú isté dialógy, podľa nálady režiséra - skladateľa, viac či menej napäté.

Striedaním týchto postáv - akordov

sa tiež mení napätie, ktoré z hudby pociťujeme. Jednoducho raz sa stretne prvá postava s druhou, potom druhá s tretou a potom prebehnú, v rýchlosti slede všetky rýchlo za sebou, alebo do seba priam narazia (súčasne znejúce akordy).

Teraz si však predstavme, že na každom stupni stupnice: c, d, e, f, g, a, h - môžeme postaviť akord - čiže novú postavu. Čiže dokopy máme sedem akordov - sedem postáv, z ktorých každá má iný vzťah (inú silu napätia) nielen k hlavnej postave - Táni, ale aj ku všetkým ostatným postavám... Napokon každá z doteraz menovaných postáv má svoju malú rodinku vytvorenú z ďalších akordov - mimo hlavnej tóniny.

Ako vieme, napätia bývajú kladné i záporné. Keď stretнем milého priateľa, je to tiež vzruch - kladný vzruch, ale výsledkom je tiež iba napätie, tentoraz kladné.

Mnohosť v tomto systéme napätí vychádza z toho, keď si predstavíme koľko známych stretneme za jeden deň napríklad na pracovisku. S každým z nich máme iný vzťah. Niektorí sú nám bližší, niektorí menej, niektorí nás znepokojujú, pretože je nervný, niektorí je nám vyslovene sympatický, ale aj ten, ktorý je nám zdanlivo celkom ľahostajný, vyžaruje istú, aj keď celkom malú, dávku napätia... Toto všetko sa dá zachytiť a postihnúť v hudbe. Samozrejme, sú tu potrebné isté dominantné línie, napr. spevná línia. Ide pristo o istú základnú množinu napätí, bez zachytenia aspoň časti z nich, bez ohľadu na štýl a dobu, nemôže vzniknúť plnokrvné, žijúce, hudobné dielo.

Originalita

Na svete niet dvoch rovnakých ľudí. Každý má za sebou svoj „rad“ predkov s vlastnými kombináciami vlastností. Tento rad predkov vtlačil svoju pečat do našej bytosti.

Čo to znamená pre umelca? Podľa mňa stačí ovládať umelecké remeslo a potom poctivo hľadať celý život v sebe posolstvo do nás vložené - podľa kresťanov Bohom - podľa laikov akými vnútorným duchom, podvedomím, a zákonite budeme do istej miery originálni. Dôležité je však poctivé hľadanie v sebe, skúmanie svojho vnútra. Pokiaľ len racionálne uvažujeme, ťažko sa dostaneme ku skutočnej originalite. Kresťanský pohľad hovorí o dialógu s Bohom v našom vnútri, pri ktorom si treba pestovať len dostatočnú citlivosť a odovzdať sa, na chvíľu zabudnúť na teóriu a doterajšie ľudské skúsenosti, pokynom Pána.

Možno Tí, ktorí nemajú dar viery, budú tomuto vysvetleniu prikladať prílišnú fantazijnosť. Rád to poviem aj inak: Umelecká tvorba je veľmi náročná preto, lebo umelec na jednej strane musí byť dôkladne profesionálne pripravený, ale v momente tvorby musí byť schopný svoju technickú prípravu akoby na moment zahodiť a otvoriť sa úplne novým nápadom, ktoré sa na prvý pohľad možno zdajú úplne nelogické z hľadiska doterajších známych postupov, ale ktoré sú jednoducho len originálnymi a ich zmysel sa potvrdí až v priebehu ďalšej práce. Tieto nápady nám dáva: pre kresťanov: Boh, pre laikov: príroda.

Český skladateľ Bohuslav Martinů napísal o svojom zápase s klavírom. Bol zručný klavirista, a tak mu v tvorbe niekedy zavádzala takzvaná „prstová pamäť“. Mozog si totiž uchováva typické postupy z niekoľko sto rôznych skladieb, ktoré Martinů rád hrával, a tak keď tvoril, čiže pokúšal sa zachytiť „mlhavé motívy“ svojich budúcich diel a hrál si ich na klavíri - prstová pamäť mu natískala „osvedčené“ motívy zo svojho repertoáru, a tak dakedy zahmlila tie nové motívy. Povedzme aspoň ich konce a zložitejšie úseky. V zápiskoch Bohuslava Martinů ostali aj jeho kresbičky: „Můj zápas s klavírem“, kde je klavír nakreslený ako drak ježiaci proti autorovi klávesy. Pekné skonkrétnenie umeleckých zápasov. Bodaj by boli len takéto a bodaj by člo-

vek nemusel v sebe miesiť tragiku celého súčasného sveta.

Poctivé, celoživotné hľadanie vo svojom vnútri je cestou ku skutočnej originalite. Zobrazí nás v skutočnej súčasnej dejinnej pozícii.

Jestvujú aj falošné pohľady na originalitu. Originalita bola často predmetom pokusu o špekuláciu. Špekulant vypožoval, že originálne dielo sa líši od ostatných diel. A tak namiesto toho, aby sa snažil byť sám sebou, uvažoval o tom, ako byť len iný ako ostatní. V zmysle: Picasso priblí topánku na obraz - ja pribijem dve a budem originálny. Takýto čin je samozrejme smiešny a nerieši nič. Ani odkaz ľudom ani obraz o súčasnosti.

Hľúposť zostane vždy hľúposťou.

Pre koho píšem

Podľa mňa skutočné umelecké dielo (z tých „diel na rozmýšľanie“ - takto volám to, čo sa predtým nazývalo vážne umenie) by malo v človeku doznievať niekoľko dní. A skutočne, keď vidím napríklad dobrý film, nasledujúce dni sa cítim ako pohladený, je mi milo na duši, jednoducho krajšie sa mi žije. Vzbudzuje vo mne vôľu žiť, pracovať, tvoriť. Takéto pocity však vzbudzujú len diela, do ktorých sú tieto hodnoty naozaj vložené. Tieto diela majú viac rovín, napríklad vo filme: dejovú, výbornú výtvarnú kameru, poučnú, s trochou ľudskej múdrosti, zamyslenia... Pri takýchto filmoch, ktoré vo mne toľko pozitívneho zanechajú, ma napokon aj zaujíma, ako boli vytvorené. Čiže aj technická otázka. Ale duch dobrego umenia sa zvyčajne objaví až v celej sérii, čiže dlhšom úseku diela, hoci pri dokumentoch si často všimnem, že keď ma osloví svojou silou už prvých päť záberov, je to dobré.

Typické akčné filmy väčšinou vo mne po sebe nezanechajú nič, iba pocit, akoby človek zliezol z kolotoča. Samozrejme, aj tu sú výnimky, ale tie väčšinou majú viac tých spomínaných rovín. Napríklad strašne francúzske detektívky s Delonom: majú vôňu Francúzska, francúzsky humor, atmosféru. Čiže nielen krv a odplatu. VRSTVENIE NÁSILIA JE LEN ÚBOHOU BARLIČKOV TIEŽ UMELCOV! Je to napokon len sprostý obchod. (Po mnohých, najmä amerických, akčných filmoch ostávajú len kravavé flaky. Sú inak väčšinou sadisticky presne vymylené: najprv surová vražda, poťažne niekoľko, aby potom divákovi viacej „chutila“ brutalita policajtov... prsto hnus a možno, a to je to najstrašnejšie, pociť neistoty v človeku, ktorý by mal smerovať k väčšej náklonnosti k istote vládnych opatrení, ktoré však mnohokrát oberajú občana o americkú slobodu,

vo minulosti tak ťažko vydobytú a nami všetkými obdivovanú.)

Ale vráťme sa k tým skutočným, hlbokým umeleckým dielam. Veď aj v Amerike vzniklo veľa kvalitných filmov, len vďaka obchodníkom sa ku nám dostáva veľa krvavého braku.

Skutočne milujem filmy: Tanec s vlkami, Redfordovu „Rieku“, Coppolove filmy, Allenove a ešte mnohé iné...

Medzi moje skutočné lásky však patria filmy Vláci: Markéta Lazarová, Menzlove: Ostro sledované vlaky, Vesnička stredisková, mám rád hercov ako Filip Noiro, Anthony Hopkins, ale najbližší mi je samozrejme Verich spolu s celou plejádou českých a slovenských hercov, s ktorými sme, vďaka predošlým médiám, mohli vyrastať.

Dnes to, žiaľ, na Slovensku už tak nefunguje. Tu môžeme vyrastať, vďaka médiám, akurát so zakysnutou smotankou a pod... Záznamy z divadiel, ktoré v českej televízii ďalej pokračujú, už u nás nevidíme. Raz mi ktorási TV producent povedal, že je to drahé!!! Na to by Menzl asi povedal: „Tak neviem...“

Slovensko sa ponáša na hlúčky kamarátov v médiách - keď zaňuchajú kšeft, tak im už nezáleží na tom, či mladí Slovinci poznajú našich vynikajúcich hercov z divadelných predstavení. Naši herci aj iní umelci, mňa nevynímajúc, nachádzajú skôr odozvu v Čechách a inom zahraničí. Rád pozerám české divadelné inscenácie na ČT 2. Slovenských hercov poznám len z dabingu, a to je taká hanba, že to ani neviem vysloviť!

Umenie ako posolstvo

Pre mňa bolo umenie vždy prostriedkom na odoslanie posolstva ľudom: či už intímneho posolstva, alebo duchovného, alebo len jednoducho osobného posolstva povzbudzujúceho v bežných starostiach života.

Vždy som túžil po tom, aby ma ľudia za moje umenie mali radi, aby mi boli vďační. To nie je to isté ako sláva. Rozhodne to nie je to isté, ako byť známy na základe opakovaného vystúpenia v niektorej televízii. (Aby nevznikol omyl - neťažkám si. Každý rok napíšem hudbu k niekoľkým dokumentárnym filmom s režisérmi, ktorých si veľmi vážim, s Milanom Milom, Zdeňom Vlachom, s producentom Ivanom Janovským. Dostávam ohlasy, teším sa z nich. Tie filmy vidia tisíce ľudí. Ale mrzí ma devalvácia hodnôt, ktorej sme svedkami v našej spoločnosti na každom kroku.)

Som jednoducho zvedavý, ako moja hudba na ľudí pôsobí. Či ich necháva chladnými, alebo sa ich dotkne. Bez ľud-

skej odozvy sa cítim zbytočný. Preto si aj najviac vážim hodnotenie a reakcie ľudí mimo oficiálnej kritiky. Osobitne zo pár slov od hráčov orchestra po koncerte, pre ktorých skutočne nie je povinnosťou blahoželať autorovi. Slovkou uznania od nich v zmysle - niečo mi to ľudsky dalo - ma najviac hreje.

A pritom sa súčasne stretávam s názorom, že to, ako píšem hudbu je vraj - nadbiehanie publiku. Akože - veď ja nerozdávam pred koncertom ľudom igelitové tašky so svojim menom (ako to dávnejšie robili niektorí politici).

Snaha po kontakte s publikom pomocou tvorby - to predsa nemôže byť prežitok! Načo by potom umenie bolo?! Bez ľudí?!

Pritom nevytýkam tzv. avantgardistom ich postoje a ich spôsob tvorby. Každý má svoj spôsob. Inak cíti svet a umenie. Veď máme predsa konečne demokraciu. Nech každý vyskúša, čo vie.

Ja som nikdy verejne nekritizoval iných skladateľov a nekritizoval som ich ani pred svojimi žiakmi. Moje najnegatívnejšie hodnotenie pred žiakmi znie: mne toto dielo nie je blízke, ale spravte si sami názor, choďte na koncert, vypočujte si, pohovárime sa. Každý sme iný, možno sa vám to bude páčiť. Márai, maďarský spisovateľ, žijúci väčšinu života v zahraničí, raz napísal. Nieje chyba autora, keď sa mu dielo nepodarí. Chybou je, ak chce zámerne klamať.

Čo je to kultúra

Treba sa nám asi zamyslieť aj nad podstatou kultúrnosti. Slovenská republika má dve filharmónie. Česká republika má 15 filharmónii! Česká televízia vysiela záznamy z divadelných hier. Slovenská STV takmer žiadne. Český divák má svojich hercov, vyrastá s nimi, zveľaďuje svoju dušu a myseľ. Čo to znamená? V Českej republike vyrastá oveľa viac mladých ľudí, ktorí budú västranne rozvinutými osobnosťami. To znamená napríklad vysoko kreatívnych pracovníkov v technických firmách - nielen v umeleckých. Veď predsa kreativita je žiadaná vlastnosť v každej firme. Kedy už primitívny slovenský politik pochopí, že UMELECKÉ VZDELANIE JE AJ EKONOMICKÝ EFEKTÍVNE! Aj Základné umelecké školy majú preto mimoriadny význam.

Je smutné, že veľa aj mladých ľudí sa dostalo do vleku Démona obchodu. Nakupujú a nakupujú, potom pracujú a pracujú, aby mohli znovu nakupovať. Obchodné domy mi pritom pripadajú ako hniezdo straky. Veľa trbľietania a keď prídete bližšie, len trbľiatavé črepinky. Najprv vidíte črepinky tovaru a napokon ostanú len črepinky prázdnych ľudských duší. Myslite si, že sa dajú dať niekde do zberu? Žeby za ne bolo pár korún...?

VÍTĚZSLAV KUBIČKA

S tvorbou umeleckej šperkárky Evy Rakovej-Plišňákovej sme sa stretávali doposiaľ len na výstavách, kde sme obdivovali jej pôvabné keramické šperky. Hlina bola jej najmilším vyjadrovacím prostriedkom - v tejto chvíli to už tak celkom neplatí, i keď svoju najmilšiu matériu nezradila. Nechala len rozozvučať ďalšiu múzu, ktorá v nej driemala od mladosti vďaka rodinnému prostrediu. Zrejme aj preto svoju prvú básnickú zbierku venovala s láskou svojmu otcovi - nadrealistickému básnikovi Jánovi Rakovi (1915 - 1969), s ktorým, ako píše hneď v úvode knižky, sa už nestihla porozprávať o poézii. Dňa 20.3.2007 v koncertnej sále Vincentinum v kostole sv. Vincenta de Paul v Bratislave predstavila Eva Raková-Plišňáková verejnosti svoju prvú básnickú zbierku *Mój čas*.

Eva Raková-Plišňáková sa narodila v Bratislave v roku 1955. Po skončení štúdiá na Strednej priemyselnej škole grafickej v Bratislave niekoľko rokov pracovala ako grafická redaktorka vo vydavateľstve Veda. Na začiatku osemdesiatych rokov sa začala profesionálne venovať úžitkovej keramike, neskôr sa špecializovala na tvorbu v oblasti kera-

Nadrealistické ozveny Evy Rakovej-Plišňákovej

mického šperku, venuje sa tiež akvarelovej maľbe a kolážam. Ako umeleckú šperkárku ju naša kultúrna verejnosť pozná z viacerých individuálnych aj kolektívnych výstav.

Poézia Evy Rakovej-Plišňákovej je úprimná, ľudsky čistá a priezračná. Plynie nenásilným spôsobom v čase. Je v nej veľkorysý odpúšťanie, pokora, aj obzretie sa za uplynulými rokmi, za detstvom, za dievčstvom. Autorka svoju prvú knižku básní vyzdobila vlastnými pôsobivými kresbami. Básnickú zbierku *Mój čas* môžeme chápať aj ako určitý dodatočný rozhovor dcéry s otcovbásnikom o podstate poézie. Zbierka je napísaná voľným veršom. Jednotlivé básne vnímame vyslovene ako samostatné obrazy. Metafory v básňach sú originálne, pôsobivé, tajuplné a predovšetkým úderné, z umeleckého hľadiska veľmi efektívne pôsobia na predstavivosť čitateľa. Autorku svojimi metaforami akoby sa úporne prebájala s obkľúčením každodennej všednosti, snaží sa poohaliť vo svo-

jich poetických výskumoch podstatu tajomstva krásy, pričom veľmi presne diagnostikuje určitú patologickú strnulosť nášho každodenného života - ľudia sa často správajú akoby vopred naprogramované automaty. Básne vnímavému čitateľovi ponúkajú návod na vyslobodenie zo stereotypnej ubíjajúcej všednosti: stačí len nazrieť do svojej duše; jasne to vyplýva napríklad z veršov básne Receipt: „Na jeden dúšok a dva hlty otvorím oči dokorán a spod viečok vyletí krádel' udivených vrán.“ Zbierka obsahuje 42 básní, každá z nich je poctivo filozoficky vypointovaná, každým veršom autorka prekonáva bariéru odcudzenia, ktorým je infikovaná dnešná hektická doba. Za najkrajšiu považujem básň Jahodové blues, v ktorej je veľmi účelne spojené obrazové aj zvukové vyznenie veršov.

Zisk z predaja knižky autorka venovala na charitatívne účely - bude použitý pre potreby nocľaharne Depaul v Bratislave pre bezdomovcov.

JÁN RAK ml.

(Dokončenie z 5. strany)

Pre ten istý svetonáhľadový koreň Tiso odsudzoval aj liberalizmus a kapitalizmus: „Liberalizmus zaviedol v hospodárskom živote voľnú súťaž. Kto je šikovný a schopný, uplatní sa. Totiž, kto má peniaze. Kto nemá kapitál, padne. Kapitalizmus preto rástol. Liberalistický svet diriguje peniaz. Ten hovorí, ten je meradlom človeka. Kto nemá nič – nie je nič. Liberalizmus, ktorý je otcom materialistického socializmu, zdegradoval Božie stvorenie – človeka – proletára na bezduchú hmotu.“¹³

Preto sa nemožno čudovať, že keď sa Jozef Tiso stal predsedom vlády autonómnej Slovenskej krajiny, už 23. októbra 1938 nariadil rozpustenie sociálno-demokratickej aj komunistickej strany. (Česko-slovenská vláda v Prahe to urobila až 23. decembra 1938.) Tiso to zdôvodnil takto: „V budúcnosti nedáme nikomu príležitosť, aby pod zástavou akejkoľvek internacionály odvádzal robotníctvo od celonárodnej pospolitosti. (...) Vodcom robotníctva nesmie byť odtiaľ ani Marx, ani Lenin! Jeho vodcom musí byť Kristus, lebo len od jeho nauky môže očakávať spravodlivé riešenie svojich problémov. (...) Kresťanského režimu sa nikto nemusí báť. Nebude siahat' k retorziám, bude milosrdný, nebude sa opičť po cudzích teóriách a vzoroch. Ale keby sa mu prichodilo brániť, bude vedieť aj útočiť a vyzenie zo skrýš všelijakých potuliek. Kresťanstvo je láska k blížnemu, ale kresťanský režim bude vedieť aj zahnať všetko, čo pre národnú vospolnosť znamená nebezpečenstvo. Toto sme robili aj keď sme zakázali komunistickú stranu, lebo sme chceli ukázať, že rozvrat nebudeme trpieť.“¹⁴

Po vyhlásení samostatnosti Slovenského štátu Jozef Tiso poukázal na komunizmus ako na jednu z príčin, prečo sa Slováci rozišli s Čechmi. „My sme nikoho nezradili a ani hnevať sme sa nevedeli na tých, ktorí nás dvadsať rokov utlačali. Pri tejto dvadsaťročnej skúsenosti sme si dali otázku: Či je možné ďalej ísť so Slovanmi, s bratmi Čechmi, ruka v ruku do jarma boľševizmu? Pýtam sa vás, či sme sa mali dať pod titulom slovenskej spolupatričnosti zaviesť do pažeráka boľševizmu? Nie, lebo boľševizmus ohrozuje všeobecné ľudské záujmy, prirodzenú ľudskú kultúru a predovšetkým spoločenský poriadok. Je nelogické a politicky nepraktické, aby sme my šli pod akýmkoľvek titulom do tábora boľševizmu, a preto sme šli do tábora protiboľševického.“¹⁵

Je dokázané, že Tiso, aj na rozdiel od iných činiteľov HSES, nikdy predtým nemal žiadne osobné kontakty s predstaviteľmi nemeckého národného socializmu. Odsudzoval socializmus ako taký pre jeho materialistický svetonáhľad, preto nemohol v tom robiť žiadnu výnimku. Už v roku 1936 vo svojom prejave na spomienkovej oslave Antona Bernoláka to jasne zvýraznil: „Nie internacionalizmus, ktorý vyvoláva, ako to vidíme v Nemecku, Rusku, Španielsku, opačné krajnosti, ale na katolíckych zásadách budovaný slovenský nacionalizmus, budovaný nielen do diaľkovej dimenzie, ale usilujúci sa aj o hodnoty ducha, bude jedinou zábezpeku krajšej budúcnosti Slovenska a Česko-Slovenskej republiky.“¹⁶ Sám Karl Hermann Frank vo svojej výpovedi pred Krajským súdom Praha-Pankrác v roku 1946 potvrdil, že v Hlinkovej strane proti spolupráci s Henleinovou Sudetonemeckou stranou (SDP) bola opozícia, ktorú viedol Dr. Tiso.¹⁷ Až po schválení autonómie Slovenska zo strany pražskej vlády, ktorá ho vymenovala za predsedu slovenskej vlády, Tiso nadviazal

styky s nemeckými politickými činiteľmi, aby bránil územie Slovenska proti neprijateľným nárokom Maďarska. Za týmto cieľom navštívil 19. októbra 1938 nemeckého ministra zahraničných vecí von Ribbentropa v Mníchove. Veľa si sice nedosiahol, ale zistil, že v Berlíne o Slovákoch málo vedia, lebo boli pod vplyvom informácií od maďarskej vlády. Čoskoro však prišla viedenská arbitráž z 2. novembra 1938, ktorá tvrdo ukřivdila Slovanov. Tiso nijako neschovával svoje dojmy z tohto bezprávia. SS-agent Fritz Polte už 10. novembra 1938 hlásil do Berlína, že „reakcionárske a klerikálne krídlo na čele s Tisom momentálne rozvíja veľkú aktivitu. Tiso napríklad odmieta podpísať návrhy zákona na riešenie židovskej otázky. Navyše Tiso veľmi úlisne postupoval proti Hlinkovej garde, pričom sa opiera o niektoré pri takýchto príležitostiach nevyhnutné prestrelky.“¹⁸ Podobných správ došlo do Berlína toľko, že sám ríšsky vodca SS Himmler oznamoval ministrom zahraničia von Ribbentropovi, že „nálada v slovenských vládnych kruhoch je tá najhoršia. Tiso a Đurčanský zaujali tvrdý postoj voči Nemecku.“¹⁹

Ale po vyhlásení samostatnosti a po podpísaní Ochrannej zmluvy medzi Slovenským štátom a Nemeckou ríšou Jozef Tiso ako zodpovedný politik a štátnik musel si uvedomiť tvrdú historickú zákonitosť, že malé a slabé štáty sú vždy podstatne podmienené vo svojej existencii a vo svojom konaní premocou a záujmami veľkých štátov, ktoré majú mocenskú prevahu v danej geopolitickej situácii. Úlohou vlád malých štátov je realisticky sa prispôsobiť danej situácii a konať obozretne tak, aby si získali určitý priestor na čím širšie konanie v záujme vlastnej krajiny.²⁰ Ak sa takto správalo aj sekulárne Švajčiarsko²¹, iste nemohol sa tomu vyhnuť ani predstaviteľ ešte menšieho a iba práve zrodeného štátu. Tiso to aj verejne vyhlásil vo svojom posolstve na Veľkú noc 1939: „Činitelia Nemeckej ríše jasne vedia, čo chcú, a otvorene idú za svojím cieľom vždy do dôsledkov. Samozrejme, radi vidia pred sebou partnerov, ktorí tiež vedia, čo chcú a sebavedome idú za cieľom do všetkých dôsledkov. Zaiste im neimponujú ľudia, ktorí sa vedľa krčiť. Nemcovi, ktorý je hrđý na svoju národnú česť, imponuje príslušník druhého národa len vtedy, keď si je tiež vedomý svojej národnej cti. (...) Sebavedomé, objektívnymi argumentmi podporované zastupovanie slovenských záujmov budí rešpekt a vyvoláva uznanie.“²² Tiso veľmi dobre po-

chopil mentalitu Hitlera a jeho najbližších spolupracovníkov a na základe tohto poznania sa mu podarilo hrať veľmi vysokú a nebezpečnú hru, aby si vyhradil čo najširší priestor na nezávislú činnosť vo vnútorných veciach Slovenskej republiky, ku ktorým na prvom mieste zaraďoval obranu pred duchovným vplyvom novopohanského socializmu. Musel to však robiť bez toho, že by si podráždil Hitlera, ktorý mal moc mu to úplne prekaziť. Uvedomil si, že

musím nič učiť; a keď sa máme niečomu učiť, tak je to tempo, disciplína a práca. Toto musíme znovu a znovu aj medzi sebou zdôrazňovať my, ktorí sme povolani, aby sme zmýšľanie národa reformovali, aby sme mohli usmerniť svoju prácu.“²³ Aj Nemci to prehľadli. V januári 1941 vyslanec H. Ludin hlásil do Berlína: „Tuka myslí náodno-socialisticky. Tiso sa pokúša

iných národov, ale aj napríklad s prezidentom Tomášom G. Masarykom voči americkému prezidentovi Wilsonovi, ani nehovoriac o nedôstojných, až plavivých prejavoch oddanosti povojnových slovenských i českých komunistických predákov voči Stalinovi a jeho nástupcom, tak sa musíme až čudovať, koľko odvahy, sebavedomia a úcty k sebe samému a hlavne k slovenskému národu prejavil jeho prezident Dr. Jozef Tiso voči Nemeckej ríši a jej Führerovi.

Tisov postoj voči nekresťanských ideológiám, inšpirovaný jeho solídnym teologickým vzdelaním a jeho štátnickou skúsenosťou, presne zodpovedal tomu, čo predstavovalo v onom čase cirkevnej učenie o otázkach verejného života počnúc pápežom Levom XIII. až po Pia XII. a čo aj blahej pamäti Ján Pavol II. vyslovil napríklad počas svojej návštevy v Lichtenštajnskom kňazstve v roku 1985: „Kresťanský politik si musí zachovať jemné vnímanie pre jestvujúce základné spoločenské podmienky, v ktorých sa nachádza všetka politika. Musí konať na základe svojho pevného vedomia hodnôt a zodpovednosti. Pri svojich poradách a rozhodnutiach nikdy nesmie obchádzať svoje kresťanské svedomie, ktoré sa zakladá na viere a ktoré treba neustále vierou formovať.“

V Nitre 18. apríla 2007
MILAN S. ĐURICA

POZNÁMKY:

1. Porov. Nitragegei szemle, r. 25, 1917, č. 2, s. 3. Citujem preklad podľa JOZEF TISO: Prejavy a články, zv. I. (1913 – 1938). Ed. Miroslav Fabricius – Ladislav Suško. Bratislava 2002, s. 98 – 99. V ďalšom: Prejavy.
2. Nitra, r. 2, 1919, č. 2, s. 1. – Prejavy s. 100.
3. Tamtiež.
4. Tamtiež.
5. Tatranský Orol, r. 4, 1923, č. 4 – 5, s. 54 – 55. Prejavy, s. 126 – 127.
6. Slovenský učiteľ, r. 4, 1923, č. 6, 7, 8, 10, 11. - Prejavy, s. 127 – 136.
7. Kalendár Katolíckej jednoty na rok 1921. Trnava 1921, s. 55 – 58. - Prejavy, s. 109 – 110.
8. Slovák Týždenník, r. 3, 1924, č. 3, s. 1 – 2. – Prejavy, s. 151 – 152.
9. Slovák týždenník, r. 3, 1924, č. 22, s. 1 – 2. – Prejavy, s. 181 – 182.
10. Slovák, r. 20, č. 62, 1938, s. 3. – Prejavy, s. 545.
11. Poslanecká snemovňa N.S.R.Č. IV. vol. období. Praha 1936. Těsnopisecká zpráva o 40. schůzi, s. 33. – Prejavy, s. 494. (Opravujem nesprávne „správa“ na správne „zpráva“.)
12. Tamtiež, Těsnopisecká zpráva o 68. schůzi, s. 68 – 72. – Prejavy s. 512 – 513.
13. Slovák, r. 20, 1938, č. 162, s. 3. – Prejavy, s. 545.
14. Slovák, r. 20, 1938, č. 243. Cit. v J. PAUČO: Slováci a komunizmus. Middletown, Pa., s. 253.
15. Slovák, r. 21, 1939, č. 162. Cit. tamtiež, s. 254.
16. Slovák, r. 18, 1936, č. 205, s. 2. – Prejavy, s. 502. (Opravujem nesprávny prepis slova „lustotu“ na správne „hodnotu“.)
17. M. S. ĐURICA: Jozef Tiso 1887 – 1947. Životopisný profil. Bratislava 2006, s. 313.
18. Tamtiež, s. 318.
19. Tamtiež.
20. Por. Camillo BARCIA TRELLES: Die bestimmenden Faktoren der internationalen Politik. In: Int. Jahrbuch der Politik, 1956, s. 16 – 26.
21. Erwin BUCHER: Die Schweiz im Sommer 1940. Urteilsmaßstäbe - Der Fall Pilet. In: Schweizerische Zeitschrift für Geschichte, 29/1979, 2, s. 383.
22. Slovák, r. 21, 1939, č. 83, s. 1.
23. Slovák, r. 22, 10. 8. 1940.
24. Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, Bonn. U.St.S. Luther, Slowakei 32.



je to čas riadiť sa podľa príkazu evangelia: Buďte teda opatrní ako hady a jednoduchí ako holubice. (Mt. 10, 16) Že sa mu to v podstate podarilo, to dokazuje rozbor jeho verejných a najmä dôverných vyhlásení – a bolo ich na stá – v duchu čisto slovenských národných záujmov a kresťanského charakteru slovenského národa. Ako napríklad: „My sme boli kresťanskými socialistami v našich organizáciách. Slovo socializmus malo zlý zvuk preto, lebo mu dávali obsah marxisti, boľševici a iní. Tími socialistami sme nemohli byť. Keď teraz títo kupci so socializmom boli vyhnaní, socializmus dostáva svoj pôvodný obsah, ku ktorému sa aj my hlásime. To už nie je materializmus. Socializmus neráta iba s hmotou, ale prízvukuje význam a dôležitosť ducha. To sú tie zjavy, ktoré nám umožňujú, aby sme boli tými, ktorými sme boli vo veci, aj podľa mena. A preto ten, kto nášho starého ducha pozná, povie: Ja sa ne-

navonok sa prispôsobiť národno-socialistickému mysleniu. Za Tukom stoja pravé revolučné sily krajiny. Tiso, aj keby to sám najlepšie chcel, je brzdený svojím prevažne klerikálnym, liberálnym a demokraticky zameraným stúpenstvom. (...) Tiso zaujíma stále tvrdší postoj vo vedomí svojej nepostrádateľnosti. (...) Tuka chce bezpodmienečne národný socializmus. Tiso vari iba s výhradami, napríklad všetkým svojim sympatiám k Führerovi a k Ríši.“²⁴

Táto taktika mu dovoľila občas – najmä na nátlak či dobrú radu niektorých so Slovákmí sympatizujúcich nemeckých osobností – verejne vysloviť úctu a chválu Hitlerovi alebo jeho režimu, čo však každý súdny pozorovateľ na Slovensku vedel pochopiť a sledovať to, čo Tiso neúnavne hlásal po celý čas svojho verejného pôsobenia. Ak porovnáme tých niekoľko Tisových verejných pronemeckých vyhlásení nielen s postojom predstaviteľov

Ako sa naložilo s telesnými pozostatkami popraveného prezidenta prvej Slovenskej republiky Dr. Jozefa Tisa, bolo dlhých šesťdesiat rokov zastreté rúskom tajomstva. Doteraz sa napísalo a pohovorilo mnoho o udalostiach, ktoré sa odohrali 18. apríla 1947 a v nasledovných dňoch. Masy ľudí vtedy navštevovali hrob na pravej strane Martinského cintorína oproti kryptám, kde sa konal obrad pochovania. Jedni tvrdili, že telo bolo spolopené, iní, že bolo pochované niekde v Martinskom cintoríne. Strach komunistov a čechoslovákov z mítveho Tisa bol veľký a aby zahladili stopy, ako s jeho telom naložili, šírili lži a sfalšovali aj zápisnicu z ministerskej rady z 21. 5. 1947, do ktorej dodatočne uviedli údaj o spolopení. Tento ich strach však pretrváva dodnes. Po roku 1990 boli zverejnené informácie o pozostatkoch od smutného známeho prokurátora Dr. Antona Rašlu, ktorý dodnes trpí Tisovým komplexom aj preto, lebo požadoval trest smrti povrazom pre nevinného, čo mu ľudia často pripomínajú. V súvislosti s pozostatkami popraveného v knihe Jána Smolca *Proces s dr. J. Tisom* (1990) napísal: „Na súkromnú otázku vtedajšieho štátneho zástupcu J. N. som dostal odpoveď, že Tisovo telo bolo pochované v Martinskom cintoríne v Bratislave.“ (s. 65; pod iniciálkami J. N. ide o prokurátora Jána Novomeského, ktorý ako prvý podpísal *Zápisnicu spísanú na verejnom cintoríne v Bratislave dňa 19. apríla o 1,00 hod. vo veci pochovania mŕtvol Dr. Jozefa Tisu*. Okrem neho sú podpísaní prokurátor Ján Hrivňák, správca väznice a duchovný Jozef Stašo.) Presnejšiu informáciu o mieste pozostatkov uvádza Pavol Čarnogurský v knihe *Svedok čias* (1997). Dr. Rašla mu 5. 12. 1982 povedal: „*Až po rokoch pri rozhovore s dr. Rašlom som mu položil otázku, ako to bolo s Tisovými pozostatkami. Povedal mi dôrazne, že sa nachádzajú aj doteraz na Martinskom cintoríne tu v Bratislave... Na ÚV KSS vedeli, že dňom smrti sa Tiso v očiach národa stane hrdinom. Každá maličkosť, ktorá po ňom ostane, bude upomínať národ na jeho veľkú, teraz už mučenícku postavu. Bolo treba veci zariadiť tak, aby boli zahladené stopy. Preto bol pochovaný oproti obradnej sieni, ale vtedy boli vykopané súčasne štyri hroby v náprotivných častiach martinského cintorína. Keď sa potom všetko rozišlo, preniesli rakvu do iného hrobu, a to v časti nala-vo, keď sa vojde do cintorína zo strany od Trnávky. Neďaleko od miesta, kde sú pochovaní Ludin a Höffle. Tam je Tiso pochovaný.“* (s. 255, aj časopis *Horizont* 5, 6/1988). K tomuto miestu v sekcii XIX., P. Čarnogurského priviedol Dr. G. Medrický, bývalý minister hospodárstva SR. Hrob bol vtedy obrastený brečtanom a ja som ho poznal už od roku 1962, keď sme v tom istom raže pochovali svokra. Miesto bolo označené dreveným krížom bez mena a najmä počas sviatkov Všetkých svätých a Dušičiek bol ozdobený kvetmi a horeli tam sviece.

So súhlasom sestry pána prezidenta pani Terézie Turčekovej dal pán Anton Polák v mene belgických Slovákov urobiť po roku 1975 pomník z terazza a mramorovej dosky. Hrob navštevovalo mnoho ľudí.

Národ

na tohto prezidenta nezabúda

V deň popravy, 18. apríla slúžia kňazi na mnohých miestach na Slovensku za Dr. J. Tisa zádušné sväte omše. Katolícka cirkev sa nikdy nemôže vzdáť svojho kňaza, ktorý sa jej nikdy nespreneveril. Obetova svoj život za vieru a národ. V tomto duchu sa vyjadřili mnohí cirkevní predstavitelia a najzávažnejšiu svedeckú výpoveď povedal jeho predsta-

STANISLAV MÁJEK

Exhumácia pozostatkov Dr. Jozefa Tisa a nový pomník

vený, diecézny arcibiskup Dr. Karol Kmeťko už v roku 1947 pred retribučným Národným súdom. Dr. Jozef Tiso v rokoch vojnovej kataklizmy vzal na seba ťažkú úlohu, aby vyvedol z nej Slovensko s čo najmenšími stratami. Zo svojho úradu zbabelo nezutekal, konal zodpovedne, lebo si uvedomoval, aké následky by to malo, keby sa vzdal. Robil, čo bolo v jeho silách, ale všetkému zlu zabrániť nemohol. Mám na mysli vyvážanie Židov pod nátlakom Nemecka, ale aj napriek tomu zachránil ich tisíce. Žiaľ, miesto vďaka za mu i dnes dostáva od nevdáčnikov hrubé osočenie. Pýtam sa, akým právom rôzni redaktori, hovorcovia, bývalí docenti Ústavu marxizmu – leninizmu, komunistickí a čechoslovakistickí historici v liberálnych médiách klamú a ľ živo osočujú tohto katolíckeho kňaza? Chcú ho potupiť preto, lebo nepriamo nesú zodpovednosť za jeho smrť, nakoľko ich ideologický predchodcovia spáchali na ňom justičnú vraždu?

Dr. Jozef Tiso priniesol tú najväčšiu obeť a na to národ nikdy nesmie zabudnúť. Plne súhlasím s arcibiskupom Mons. Alojzom Tkáčom, ktorý povedal: „*Treba brať do úvahy postoj väčšiny slovenského národa k osobe prezidenta Tisu. Slováci ho rešpektovali ako prezidenta - ba viac, úprimne ho milovali. Preto tento fakt dnes zamlčujeme... Usilujeme sa poznať celú pravdu! Nedajme sa manipulovať!*“ (homília 18. 4. 1997)

O tom, že prezidenta národ miloval, svedčia napokon aj slová prokurátora Rašlu, obžalobcu Dr. J. Tisu: „*Predsava som nebol taký naivný, že by som nebol videl, že dve tretiny slovenského obyvateľstva majú negatívny pomer proti tomuto procesu a že najmä výkon rozsudku môže vyvolať nespokojnosť vo verejnosti.*“ (Nové slovo 28. 12. 1989)

Zrodenie myšlienky nového pomníka a exhumácie pozostatkov

Na otázku, prečo sme sa rozhodli postaviť nový pomník Dr. Jozefovi Tisovi, je odpoveď jednoduchá: zaslúži si ho za svoj vzorný kňazský život a za všetko dobré, čo pre národ vykonal. O tom sú presvedčení okrem mnohých iných aj členovia Spoločnosti Andreja Hlinku, ktorí iniciovali postavenie nového pomníka a požiadali Správcu Farského úradu Bratislava – Nové Mesto Mgr. Štefana Herényiho, aby prevzal správu nad pôvodným pomníkom v Martinskom cintoríne a pomohol zrealizovať túto myšlienku, s čím on súhlasil. Dnes je pomník už skutočnosťou a pre históriu si dovoľm v krátkosti uviesť vývoj jeho realizácie. Na začiatku minulého roka 2006 sme sa s pánom Mariánom Šuranom dohodli, že sa pokúsime k 60. výročiu popravy Dr. J. Tisa postaviť na jeho hrobe nový dôstojnejší pomník. Podujal som sa urobiť návrh pomníka, keďže som povolaniím architekt. Vychádzal som z prezidentovho života, počas ktorého ako kňaz bol verný Kristovi, nasledoval ho najmä v kritickom období vojnových rokov, keď vzal kríž na svoje plecia tým, že zostal na čele štátu. Preto kríž, symbol utrpenia, lásky, spásy, ale i zodpovednosti som považoval za najvýstižnejší symbol pre stvárnenie pomníka tohto martýra. Svornosť národa, na ktorú vyzýval, som chcel naznačiť zaoblením ramien kríža, istou zovretosťou a konvergenciou ku korpusu. Na čelnú stranu som navrhol adekvátny text a tvar písma. Keďže ide

o prezidenta prvej Slovenskej republiky, na kryciu dosku som umiestnil plastický štátny znak z vtedajšieho obdobia. Pomník je zo švédскеj žuly, zhotovila a postavila ho firma Mramor spol. s r.o.

Predtým než sa pristúpilo k realizácii pomníka, musela sa zabezpečiť exhumácia pozostatkov, aby sa potvrdili alebo vyvrátili rôzne názory a dezinformácie. Farský úrad bol splnomocnený uskutočniť exhumáciu, ktorá v súlade s predpismi bola riadne objednaná, schválená a zaplatená. Do knihy pochovaných, ktorá je teraz v Pohrebniectve Marianum, hrobár zapísal: „*19. IV. 1947 – Tiso Jozef Dr. – dekan, farár – číslo hrobu 183*“. Aj na základe tohto dlhých rokov neprístupného údaju sme sa rozhodli pre exhumáciu. Zároveň sme si uvedomili, že je tu neopakovateľná príležitosť zistiť pravdu a bolo by chybou, keby sa nevyužila aj napriek riziku možného sklamania z toho, že by sa nič nenašlo. Koncom marca sa priblížil termín odovzdania hrobu firme Mramor, a preto sme museli rýchle konať. Exhumácia sa začala 29. 3. 2007 okolo 11,00 hod. rozobratím pôvodného pomníka. Všetky práce sme podrobne filmovali a fotografovali. Výkop prebiehal v kompaktnej zemine a bolo treba odstrániť mnoho pomerne silných koreňov od neďalekých stromov. Odložili sme ich, lebo sú dôkazom, že hrob nebol nikdy otváraný. Preto aj informácia uvedená v niektorých médiách o vybratí pozostatkov Dr. J. Tisa príslušníkmi ŠtB je nepodloženou dezinformáciou. V hĺbke asi 1,6 metra hrobár narazil na dutý priestor nad hlavou a následne sa objavila kosť čelová a temena. Vtedy sme mu dali pokyn, aby prácu ukončil

a ďalej sme pokračovali len my, a to okrem mňa páni V. Magdolen, R. Klokner a M. Moncman. Prišli minúty napätia. Odkryl som hornú časť lebky a v krčnej oblasti zachovaný kolárik (predpokladám z kaučuku), ktorý za tie roky zmenil farbu z bielej na zelenočiernu. Keď sme toto videli, zmocnila sa nás veľká radosť, lebo to bol jeden z dôkazov, že ide o Dr. J. Tisa, nakoľko je známe, že pochovávaní salezian Jozef Stašo, keď nechal otvoriť truhlu na cintoríne, videl, že pán prezident nemá na krku kolárik, a preto mu osadil svoj. Podrobne o tom píše profesor M. S. Ďurica v knihe *Dr. Jozef Tiso – Životopisný profil* (s. 524, 525). Tým, že hrob nebol zakrytý kamennou doskou, presakovaním dažďovej vody zemina najmä v spodnej časti bola značne vlhká, čo malo vplyv na pozostatky. Týka sa to hlavne jemných kostí tváre, takže sa zachovali hlavne silnejšie kosti, napríklad sánka so zubami. Pokračovali sme v odkrývaní zvyšnej hornej polovice tela, kde sme narazili na látku obleku. Aj napriek vlhkému prostrediu čierna látka bola súvislá, miestami zachovaná, ale pri vyberaní sa rozpadávala. O náleze sme informovali dp. Š. Herényiho, ktorý to ihneď oznámil arcibiskupskému úradu do Trnavy a biskupskému úradu do Nitry, nakoľko ide o ich diecézneho kňaza. Okolo 17,00 hod. prišiel ndp. biskup Mons. Viliam Judák s Mons. Štefanom Valom, ktorý je vzdialeným príbuzným Dr. J. Tisa a po nich historik profesor M. S. Ďurica s priateľmi. Všetci si dôkladne prezreli odkryté pozostatky a urobili niekoľko fotografií. Odkrytú hornú časť pozostatkov sme vyzdvihli na povrch a okolo 19,00 hod.

odviezli z cintorína. Hrob sme zakryli a po celú noc strážili. Pri obhládke krčných stavcov dp. Herényi zistil, že krčný stavec, tzv. čapovec, nie je zlomený, takže miecha sa neprerušila a smrť nastala udusením, ako to uvádza v svojom zázname na poprave prítomný obhajca Dr. E. Žabkay a čo uverejnili aj Prof. M. S. Ďurica (Dr. Jozef Tiso – Životopisný profil, s. 521, 522). Taktiež sme zistili, že na záhlavovej kosti sú zachované vlasy, dôležité pre test DNA.

Na druhý deň sme po 9,30 hod. začali s odkrývaním spodnej časti tela. Objavila sa najprv bedrová časť. Postupne som po odstránení látky nohavíc odkryl pomerne zachované kosti oboch dolných končatín. V blízkosti bedrovej časti som našiel tvrďší predmet a zistili sme, že ide o stlačený, asi v polovici zalomený kožený obal na okuliare, na ktorom sú prilepené zelené medené hrudky, zvyšky ruženca. V obale boli v nosnej časti ohnuté okuliare s prasknutým sklom. Sú to okuliare z tmavého materiálu s okrúhlym rámom, také, aké používal prezident pri čítaní počas procesu. Po odkrytí spodnej časti pozostatkov prišla neter pána prezidenta pani Mária Trnovcová so synom a nálezu sa potešili. Keďže čas pokročil, rozhodli sme sa odkryté kosti vybrať. Napokon sme vybrali kožené topánky, ktoré boli v relatívne dobrom stave a podľa fotografií zo súdneho procesu vidno, že také topánky mal nebohý obutý. Časť z práchnivejúcej truhly sme zámerne nechali v hrobe. Zaznamenal som si aj niektoré údaje o mŕtvom. Pochovaný mohol mať výšku okolo 170 cm a kosti nasvedčujú, že išlo o silnejšieho muža. Nakoniec sme jamu zasypali a pozostatky odviezli. Počas exhumácie sme hľadali aj kovový krížik, ktorý Dr. J. Tiso držal pri poprave. Najprv sme si mysleli, že mu ho do truhly nevložíli, ale ako som spomínal, každý predmet sme starostlivo odložili, a potom pri ich obhládke sme zistili, že kovový predmet obdĺžnikového pôdorysu približne tvaru T, je pravdepodobne hľadaný kovový krížik značne poškodený hrdzou.

Na záver

Všetky nájdené predmety dosvedčujú, že patrili Dr. J. Tisovi. Aj keď nemáme pochybnosti o pravosti jeho pozostatkov, podrobujú sa tieto testu DNA, aby sa odstránili akékoľvek pochybnosti. Výsledok testu sa dozvieme v najbližších dňoch a ihneď ho zverejníme. Pomník sme hodlali postaviť aj v prípade, že by sa žiadne pozostatky nenašli, lebo je to miesto, ktoré ľudia po celé desaťročia s úctou navštevovali. Ak pozostatky budú pravé, časť z nich sa za istých podmienok odovzdá Farskému úradu v Bánovciach n/B a v rodnej Bytči, čím splníme želanie pána prezidenta.

Vo vzťahu k médiám sme počas exhumácie boli zdržanliví, pretože sme chceli pracovať nerušené. Mnohým novinárom totiž často ide iba o senzáciu a z poskytnutých informácií vyberajú len to, čo sa im hodí do ich názorového spektra. Dôkazom toho, že sa nemýlim, je aj článok v denníku *Pravda* zo 17. 4. 2007 s bombastickým nadpisom „*Tisov hrob dal pred výročím popravy prekopat Pánis*“, kde odzneli nepresné informácie. Od týchto a im podobných vyjadrení a prejavov sa dištancujeme. Od začiatku nám bolo zrejmé, že táto udalosť je taká významná a citlivá, že by bolo nezodpovedné urobiť nejakú chybu len kvôli lacnej publicite. Preto sme sa uspokojili s vlastnou fotodokumentáciou a filmom. Všetko má svoj čas, cieľ sa nám s Božou pomocou podaril a ako mi napísal kňaz a básnik Svetoslav Veigl, *Pravda sa prebija k slnku*. Osobne som nesmierne rád, že som mal tú časť byť pri odkrytí tajomstva, po ktorom túžili mnohí Slováci pred nami.



KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41,
841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalík (Kanada), Vladimír Kubovčík, Peter Kubica. – Šéfredaktor: Teodor Krížka. – Grafik: Alojz Tomášek. – Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Presse Grosso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia

vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Náместie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlač@slpost.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk

ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Čistý, formálne pravdivý znak

Čistý, formálne pravdivý znak má pôvod v Bohu. Len Boh je svätý (Mt 19, 17). Človek, pravdaže, má byť svätý (Ex 11, 44), ale naša svätosť v dôsledku dedičného hriechu nie je vlastná - je odvodená. Spôsobuje ju prítomnosť a realizácia svätého Ducha v nás (Lk 1, 35). Podmienkou toho je naša vedomá, aktívna spolupráca s Ním. Človek môže tvoriť čisto, len keď je a nakonfko je inšpirovaný Svätým Duchom (nakonfko je Jeho nástrojom pri samotnej realizácii, zhmotňovaní vízie). To vôbec nie je pre človeka ponížujúca rola. Svätý Duch tvorí dokonalo. Aj s človekom, ako so svojím nástrojom (ktorý bezo zvyšku pozná) pracuje tak, že človek pri tejto interakcii nachádza dokonalú sebarealizáciu - maximálne využitie svojich schopností.

Dokonalosť Božej aktivity vidieť aj na Ježišovom živote a Jeho výrokoch. Ježiš používal symboliku geniálne. Ak by sme chceli rukolapne vnímať čistotu a nevyčerpateľnosť Ježišových podobstiev, museli by sme sa pokúsiť transformovať ich do našej ľudskej interpretácie. Vtedy vynikne kontrast medzi ľudským a Božím. Vezmime si obraz roztúženého, očakávajúceho a zľutujúceho sa otca v podobnosti o mátnotratnom synovi (Lk 15, 11 - 32) a interpretujeme ho po ľudsky, akoby ho vyzobrával napríklad literát - psychológ od verša 20: "...*I vstal a išiel k otcovi. Ešte bol ďaleko, keď ho otec zazrel... cez pohár vína, ktorým zmiernoval svoj žiaľ...*" Takáto, ľudsky logicky opodstatnená poznámka by znečistila obraz dokonalého Boha. Ježiš sa podobným príkladom bezo zvyšku vyhol.

Takisto sa vyhli znečisteniu Božích symbolov ich interpretáciou - svätopísci, keďže boli pri zaznamenávaní posvätných textov vynikajúci nástrojmi Sv. Ducha. Boh vytvoril vizuálny svet stáby odlesk svojej Podstaty. Pozrime sa napríklad, ako dokonalo symbolizuje Trojjediného voda vo svojich troch skupenstvách: Otec, Stvoriteľ je v Biblii nazývaný skala (Dt 32, 4 a 18), je pevný v spravodlivosti (Ž 33, 5; 96, 13, Zjv 20, 13) i v milosrdenstve (Ž 136). Syn podobne ako voda je schopná naplniť spojené nádoby, je Bohom i človekom zároveň, Ním prúdi božské na zem a ľudské k Bohu. Duch - nesmierne mocný, hrejivý a nežný (Utešiteľ) - je akoby voda v plynnom skupenstve. To evokuje aj Ním zvolený obraz oblaku či bielej holubice.

V biblických dejinách Boh nekreslil, nemodeloval kvôli prevencii upadnutia Jeho ľudu do polyteizmu. V prírode však môžeme vnímať božskú vlastnosť Ducha, vzňajúceho sa nad vodami (Gn 1, 2). Vyjadruje Jeho záľubu v nevyčerpatelnom množstve foriem. Nemusíme ísť ďalej od H₂O, aby sme našli nad výtvornou, sochárskou i hudobnou genialitou Boha. Vraj ani jedna snehová vločka nemá tvarovú dvojnóžku. Prúdenie, tečenie, zurkotanie, klopanie vody, vřzganie snehu pod nohami vytvára nepreberné množstvo zvukových iskier.

Ľudské umelecké nadanie, kreativita je jednou z božských vlastností, ktorých výstupy veľmi zväzdzali k nepravému zbožš'ovaniu. Z toho dôvodu Mojžišov zákon zakazoval figurálne stvárňovanie. Jediné dve figúry azda v dejinách ortodoxného judaizmu boli postavy dvoch cherubov, sklňajúcich sa nad archou zmluvy. Domnievam sa, že roztrhnutím chrámovej opony v momente Ježišovej smrti, za ktorou sa pôvodne očiam ľudu skrývali zlaté postavy cherubov, sa sprístupnila a posvätila aj figurálna tvorba ako jedna z foriem oslavy Stvoriteľa. No o človeku prekvapivo symbolicky vypovedal aj samotný Mojžišov chrám.

Mojžišov chrám

Tento pôvodne provizórny, prenosný architektonický komplex vznikol presne podľa návodu Boha, ako sa o tom píše v knihách Pentateuchu. Chrám je dokonalým symbolom bytostnej konštitúcie človeka v jeho ontologickom aj morálnom rozmere (1Kor 3, 16). Pre obsahové bohatstvo tohto prirovnania zdržme sa pri ňom. Pochopenie chrámu ako symbo-

lu človeka nám pomôže neskôr doceniť závažnosť ľudského stotožňovania sa so symbolmi ako takými na ceste k spáse alebo zatrateniu. Mojžišov chrám bol koncipovaný v priestore trojstupňovo: pozostával z 1/ vonkajšieho a 2/ vnútorného nádvorja a 3/ svätejny (z 1/ nádvorja, 2/ svätyne a 3/ svätyne svätých).

V najpriestrannejšom, vonkajšom chrámovom nádvorí sa zhromažďoval Boží ľud, aby sa modlil, vyučoval v Zákone, ale aj pestoval družné povedomie Božej vyvolenosti prípravou a konzumáciou necelopalných oboetných darov. Práve toto miesto nazval Ježiš miestom modlitby, keď odtiaľ vyhнал predavačov a peňazomencov.

V strednom priestore - vo svätyni kňazi vykonávali obety. Celopaly zhoreli úplne na oltári, časti ostatných obiet sa stávali posvätným pokrmom. Oltár bolo miesto nepretržitého obetovania, aj v noci tu musel horieť oheň. Okrem oltára bolo tu tzv. bronzové more - obrovské umývadlo s priemerom zhruba tri metre, pri ktorom sa odohrávalo obradné očis-

VÍT PACALAJ

Znak

Znamenie požehnanja, či zatratenia?

ťovanie. Tretím predmetom bol sedemranný svietnik, ktorým takisto musel byť nepretržite rozžatý.

Najvnútornejší priestor - veľsvätyňa, či svätyňa svätých uchovávala už spomenuté votívne predmety, pripomínajúce udalosti z dejín spásy vyvoleného národa: archu zmluvy s kamennými tabuľkami dekalógu, mannou a Áronovou palicou. Obsahovala však najmä reálnu Božiu prítomnosť. Odtiaľto Boh vybavoval dôležité odkazy, tu sa vždy niečo dôležité odohrávalo. Sem nikto nesmel vstúpiť okrem veľkňaza jedenkrát do roka na sviatok zmiernenia. Veľkňazi mali rešpekt, strach, a preto medzi sebou losovali, ktorý z nich vstúpi pred Všemohúcim. Na tomto mieste Boh závažne menil alebo odvolával zo sveta ľudské životy.

Novozákonný Boží chrám

„Neviete, že ste Boží chrám a že vo vás prebýva Boží Duch? Kto by teda ten chrám zničil, toho Boh zničí. Lebo Boží chrám je svätý - a nim ste vy.“ (1 Kor 3, 16 - 18). „*A vy ste chrám živého Boha, ako hovorí Boh - budem v nich prebývať...*“ (2 Kor 6, 16). Paralelné s koncepciou chrámu človek pozostáva z tela, duše a ducha. Na tradičnej definícii človeka ako bytosti telesno-duševnej sa podpísalo Aristotelovské, antické, inými slovami pohánske chápanie. Naň nadviazal sv. Tomáš Akvinský. Ani sv. Augustín z manichejského dualizmu celkom nevyzdravel. No z Biblie je nad akúkoľvek pochybnosť zrejme, že človek má ducha. Panna Mária spieva: „*Velebí moja duša Pána a môj duch jasá v Bohu, mojom Spasiteľovi.*“ (Lk 1, 47). Aj v západnej liturgii na pozdrav kňaza: „Pán s vami“, ľud odpovedá: „*s duchom tvojim*“. Keďže nerozumieme ľudskému duchu, nazývame duchovnými výkony a javy čisto duševné. Praktické vynechanie ľudského ducha z definície človeka je jeden zo základných omylov s tragickým dôsledkom intelektualistického západného kresťanstva.

Aby ďalej mohli sledovať načrtnutú myšlienkovú nit' aj dogmatickí perfekcionisti, na tomto mieste sa vysporiadam so zahrnutým trichotomizmom a odsúdením gnostickej dvojdružnosti (psyché, pneuma), proti ktorej štylizoval dogmu 4. konštantínopolský koncil. (DS 657-658) V našom prípade nejde o trichotomizmus, ale o trilógii, odrážajúcu jestvovanie Božie, podobne ako voda -para - ľad, život prenatálny - pozemský a večný, muž - žena a dieťa, viera - nádej a láska a pod. Vyššie citovaný výrok z Magnifikatu sa dá sice vysvetliť semitským poetickým synonymizmom, ale

vzťahovať takýto výklad na predmetné miesto v liste Hebrejom sa nedá. Tu sa hovorí: „*Živé je Božie slovo, účinné a ostrejšie, ako každý dvojsječný meč: preniká až do oddelenia duše od ducha a kľbov od špiku a rozsudzuje myšlienky a úmysly srdca.*“ (Hebr 4, 12).¹

Človek teda neobsahuje dva životné princípy, ale jeden - dušu, ktorá je zločkou identifikačnou. Duša je osobou. Na poznávanie, chcenie a prežívanie materiálnych skutočností disponuje telom, na poznávanie, chcenie a prežívanie Božích skutočností disponuje duchom. Geniálne prirovnanie duše a ducha ku kľbu a špiku opäť dokazuje dokonalosť Božieho Slova v používaní symbolu. Centrálnym kľbom v ľudskom tele, vlastne sústavou kľbov je chrbtica. Najväčším špikom je miecha. Miecha je kanálom, ktorým prúdia mozgové pohybové impulzy, kým chrbtica zabezpečuje ich uplatnenie v excentrických orgánoch.

Ešte inak opíšeme človeka od stredu, teda od duše. Duša je to, čím sa človek identifikuje, duša predstavuje „ja“. Vra-

úrovni „*chcem (byť šťastný)*“ je život v Božej blízkosti, krácanie v Božom zázraku - spoločenstvo s Ním. Na úrovni „*čítim, tuším*“, je „*viem*“ - intuícia ako duchovné nazeranie, v rámci ktorého sa prejavuje napríklad dar prorocstva.

Ako sa v tomto kontexte javí telo? Ježiš nazval vonkajšie nádvorie chrámu domom modlitby a vyhnal z neho prvky komercie. Podľa toho všetky schopnosti tela: pohyb, zmysly a v rámci toho umelecká tvorba majú nasledovať dušu v oslave Boha. Deje sa to celkom spontánne u človeka, ktorý žije duchovne. No človeku, ktorý duševné činnosti nazýva duchovnými a askézu považuje za svoj výkon, sa dynamická modlitba, ako ju možno vidieť v tzv. charizmatických komunitách (Ján Krstiteľ, Nehemiáš, Obnova v Duchu Svätom), alebo jednoducho u ľudí, ktorí žijú v zázraku, javí neprístožnosťou, anachronizmom. Roztrhnutá opona veľsvätyne, ktorá oddeľovala Boží ľud od Božej Prítomnosti, znamená, že počnúc momentom Kristovej vzkypiteľskej smrti môže sa s Bohom do-

verne spájať ktokoľvek a kedykoľvek.

Duchovný život (opísaný vyššie) je podmienkou vnímania symbolov z hľadiska ich čistoty. Inými slovami: Chápať obsah symboliky a používať znak v biznise či reklame môže každý. No byť citlivým na to, či sa novovytvoreným a uplatneným logom oslavuje Boh alebo Jeho protiklad, je darom Ducha, odovzdaným človekovi v duchu.

Nečistý znak

Diabol nedokáže nič stvorit'. Spravidla sa nedokáže v hmotnom svete ani realizovať bez zneužitia človeka. Preto nejstuje v dejinách či vo vesmíre skutočnosť, ktorú by sme mohli pripísať výhradne jemu. Diabol je strokotaná existencia, no ostalo mu vedomie samého seba a vnímanie Božieho diela, cez ktoré prežíva svoju osobnú tragédiu. Teda nemôže stvorit' a nevie ani tvoriť v tom zmysle ako človek, že by jeho aktivitou vzniklo celkom nové morálne bytie. Akákoľvek jeho „kreativita“ je obmedzená na to, že prostredníctvom oklamáných ľudí Božie a božské diela kalí, deformuje alebo obracia napopak. Sám „*má rád*“ v akejkolvek súvislosti opak svätého. Ak je teda geniálnym symbolom Božej všadeprítomnosti svetlo, symbolom diavla je negácia svetla, neprítomnosť svetla - tma. V optike súčet farebných svetiel spektra dáva biele svetlo, nedostatok akéhokolvek odrazu svetla je čierna. Diabol obľubuje čiernu farbu v kombinácii s červenou, lebo vo svojej osobnej tragédii je škodoradostne a podvodne aktívny. Červená farba je totiž symbolom lásky svätého Ducha. Červená-čierna farebná kombinácia teda predstavuje spojenie Boha s ničím. Diabol má rád čiernu tiež v kombinácii so žltou, lebo žltá predstavuje životodarné, radosťou rozjarené slnko. Takýmto slnkom bol, kým bol Luciferom (lux ferum = svetlo nosit'). Schopnosť robiť Bohu a komukoľvek radosť i schopnosť osobne prežívať radosť však beznádejne stratil a upadol do temnoty, z ktorých sa na Boží svet vynára iba podvodom. Nemecký psychológ Liescher, autor diagnostických psychologických testov na základe voľby obľúbených farieb, dokázal patologickosť ľudí, ktorí uprednostňujú čiernu v kombinácii s odtieňmi červenooranžovej a žltej. Tieto osoby sú psychicky odrezané od okolia, neprijímajú lásku, majú rigorózne ohraničené očakávania a sú agresívni voči okoliu i voči sebe (sklony k samovražde). Čo platí o fyzických osobách pri psychologickéj diagnostike, platí tiež o právnických osobách v reklamnom priemysle, keďže pojem „*právnická osoba*“ je abstraktum, v skutočnosti za všetkým sú iba

svätí alebo oklamani, či zneužívaní ľudia. Ak vám to niečo evokuje v súvislosti s billboardovou kampanou (Orange), pre komplexnosť spomeniem už na tomto mieste, že Liescher tiež dokázal patologické pozadie v prípade uprednostňovania sivej. V jeho systéme má sivá funkciu predelu, hranice medzi prijímaným a odmietaným. Ak sa však vyskytuje v popredí, ako hlavná voľba, znamená to negatívnu orientáciu skúmaného subjektu (T-mobile). Červená, čierna, žltá a sivá sú farby titulných stránok bulvárnych periodík.

Diabla tiež symbolizuje chlad: chladné ľudské telo, smrť (obr. 4). Ním inšpirované diela používajú symboly chladu. Inkamät hinduistického boha Šivu je spravidla vyfarbený tyrkysovo. Príklad z nášho kultúrneho prostredia, konkrétne z oblasti literatúry: kľúčovými výrazovými prostriedkami diela „*Búrlyvé výšiny*“ autorky Emily Brontëovej sú: kamenné múry poloopustenej hraďu, okno otvorené do nečasu, búrka, noc, oheň - avšak nie hrejúci, ale stravujúci. Tomu primerane toto „*dielo*“ neobsahuje ani jedného pozitívneho (= šťastného) hrdinu. Podobne je na tom film režiséra Juraja Jakubiska „*Pásla kone na betóne*“. Koň je symbolom sexuality, betón - absurdný pasienok. Film je chaotickou prehladkou vonkoncom rozvrátených sexuálnych vzťahov. Takýchto príkladov by sme mohli nájsť nepreberné množstvo.

Podvodná, negatívna symbolika je teda inšpirovaná Majstrom podvodu, otcom lži. Tvorcovia jej podľaťnú pod zámenkou pozoruhodnosti, kvôli zisku, popularite, chybnej sebarealizácii. Konzumisti tolerujú negatívne znakoslovie pod zámenkou zábavy, relaxu, pochybného humoru, výhodného nákupu. Morálny defekt takejto aktívnej i pasívnej kreativity vysvetlím ešte v časti „*Ako pôsobí znak*“. Z kategórie negatívnych symbolov pre veľké množstvo jeho výskytu chcem vyčleniť tzv. hybridný znak.

Hybridný znak

Hybridná symbolika vzniká tvorivým aktom dokonale oklamanej človeka, ktorý sa domnieva, že fyzické spájanie morálne nezlučiteľného je v poriadku. Autor hybridného znaku má snahu mechanickým spojením dvoch prvkov povýšiť obsah znaku, pritom vôbec nedokáže prečítať ich obsahovú protikladnosť.

Príklady na hybridný znak: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť na obálke svojho časopisu prezentuje hybridný symbol. V šтите na trojvrší stojí strom, podľa listov lipa, ktorá je rozkonaná do tvaru dvojkríža. Tvoriť zámer je ľahko čitateľný a nie je dôvod na podozrenie zo zlého úmyslu ľudského autora, ak opomenieme duchovného inšpirátora. Na trojvrší slovenského znaku je dvojkríž, reprezentujúci latinský a byzantský rítus. Kríž predstavuje Krista, ktorý je Stromom života. Strom, ktorý vznikol z rozkonáreného kríža, dostal lípové listy, pretože lipa reprezentuje Slovákov. V odpovedi na otázku: Prečo lipa reprezentuje Slovákov? je vysvetlenie hybridnosti tohto znaku. Sloveni, kým boli ešte pohania, uctievali lipu. Pod stáročnými lipami počas mesačných nocí slávili svoje pohánske orgie k počte Perúna, Vesny a i. Lipa ako symbol je prvok vonkoncom pohánsky. Čo sa stane, keď spojíme kríž s lipou? Silnejšie premože slabšie, teda kríž posväti lipu? Vôbec nie. To by bola mágia! A mágia, ani biela, nemá nič spoločné so svätým Bohom. Boh nefunguje automaticky. Posväčujúco koná vždy v závislosti od slobodne vyjadrenej túžby ľudského srdca. Ale čo v tomto znaku slobodne nevďojak vyjadriť človek? - Fakt, že sa ešte v hlboke srdca nerozišiel so svojim pohanstvom. Bude ho Boží Duch násilne pretvárať? Bude sa „*bratáť*“ s iným duchom a „*demokraticky*“ v konkurenčnom zápelení“ sa bude azda uchádzať o ľudskú priazeň? Nie. Vzdišli sa. Boh dokonalo rešpektuje slobodu človeka, dal mu ju a nemôže zaprieť sám Seba.

POZNÁMKY:

1. *Porovnaj*: Sol 5, 23, Zjv 4,2, Jn 4, 23 - 24, 1Kor 15,44 a i.

(Pokračovanie v budúcom čísle)